

Türkiye’de Almanlar ve Almancılar

Sinan Zeyneloğlu*
İbrahim Sirkeci♦

Özet

Bu makale köklü bir göç alan ülke olarak Almanya ile göç veren ülke Türkiye arasında gelişen göç kültürünün önemini vurgulamaktadır. Bu çalışmada 1990 ve 2000 Türkiye Genel Nüfus sayımı mikro verileri esas alınarak Türkiye’de bulunan Almanya doğumlu, Almanya vatandaşı ve Almanya’da yaşamış nüfus grupları tespit edilmiş ve bu gruplar karşılaştırılmıştır. Çalışmada bu nüfus grupları temel demografik göstergeler üzerinden tarif edilmektedir. Bu kapsamda çeşitli nüfus sayımı değişkenleri kullanılarak 14 farklı analiz grubundan oluşan bir sınıflandırma önerilmiştir. Bu sınıflandırma Türkiye’nin göçmen alma örüntülerine örnek teşkil edebilecek niteliktedir. Aynı zamanda geri dönen göçmen gruplarının destinasyon tercihleri de dikkate alınmıştır. Türkiye’de bulunan Almanya’lı nüfusun göç kültürünün nasıl iki yönlü göç akınları yarattığına ve köken ülkeye doğru tersine akınlara yol açtığını gösteren önemli bir örnek olduğunu düşünüyoruz.

Anahtar kelimeler: Almanya; Türkiye; Almancılar; göç kültürü, ikinci kuşak; geri dönüş göçü.

Giriş

Her ne kadar Türkiye ve Almanya arasındaki nüfus hareketliliğinin Haçlı Seferlerine ve Osmanlı akıncılarına kadar geri götürülebilecek çok eski tarihsel kökenleri olsa da, modern anlamda Türkiye’den Almanya’ya göçün tarihçesi 30 Ekim 1961’de imzalanmış olan işçi değişimi antlaşması ile başlar. Bu tarihten itibaren Almanya’da bulunan Türkiye kökenli nüfus sürekli olarak artış göstermiştir. Ancak yakın tarihte Türkiye göç veren bir ülkeden göç alan bir ülkeye dönüşmüştür (Kirişçi 2007; Parla 2007; Sirkeci vd. 2012a; Sirkeci & Zeyneloğlu 2014). Bu bağlamda Almanya’dan Türkiye’ye gerçekleşen göçün ayrıntılı bir analizi, özelde hangi nüfus gruplarının Almanya’dan Türkiye’ye yönelik bir hareketlilik içinde buldukları, bu çalışmanın inceleme konusudur. Bu çalışmada 1990 ve 2000 Genel Nüfus Sayımlarının verileri kullanılmış olup¹, bu

* Yrd. Doç. Dr. Sinan Zeyneloğlu, Gaziantep Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 27130 Gaziantep, Türkiye. Dr Zeyneloğlu aynı zamanda Regent’s Üniversitesi Ulusötesi Araştırmalar Merkezi’nde doktora sonrası araştırmacı olarak görev yapmaktadır.
E-posta: sinanz@gantep.edu.tr.

♦ Prof. Dr. İbrahim Sirkeci, Regent’s Üniversitesi Londra, İşletme Fakültesi ve Regent’s Ulusötesi Araştırmalar Merkezi, Inner Circle, Regent’s Park, London, NW1 4NS, İngiltere.
E-posta: sirkeci@regents.ac.uk.

¹ “2011 Nüfus ve Konut Araştırması”nın raporu (TÜİK 2013) Temmuz 2013’de yayınlanmış olsa da araştırmanın veri seti bu çalışmanın yazımı sırasında henüz kullanıma açılmış değildir. Her ne kadar Türkçe yazımda bir “araştırma”dan söz edilse de 2011 NKA’nın çift dilli olarak yayınlanan raporundaki resmi İngilizce çevirisi “2011 Population and Housing Census”dur. Bütün Avrupa ülkelerinin sonu 1 ile biten yıllarda tamsayım kapsamında bir nüfus sayımı düzenledikleri belirtilmelidir. TÜİK de önceleri bu bağlamda bir çalışma yürütmüş, ancak AD-

şekilde zamansal odak 20. yüzyılın son bölümü olmuştur. 20. yüzyılın son on yılı için tespit edilen akımların günümüzde de ana hatları itibarı ile artan boyutta geçerli oldukları varsayılmaktadır.

Hızlı iletişim ve ulaşım olanaklarıyla artan bağlantılı olma niteliğinin her alanda hem örgütleri, hem de grupları ve bireyleri belirlediği “Ulusötesileşme dönemi” (Sirkeci 2014) diye adlandırabileceğimiz içinde bulunduğumuz dönemde, Türkiye ile çeşitli Avrupa ülkeleri (örn. Almanya, Avusturya) arasındaki göç akımları gittikçe karşılıklı ve muhtemelen sürekli bir nüfus hareketliliğe dönüşme eğilimindedir. Türkiye’den Avrupa ülkelerine göç devam etmekle beraber Avrupa ülkelerinden Türkiye’ye göçün boyutu ve çeşitliliği de artmaktadır (Sirkeci vd. 2012b; Akkoyunlu 2012). Bu artışın nedenleri arasında Türkiye ve Avrupa arasındaki ekonomik ilişkilerin büyümesi (Biffl 2012: 52-60), ama aynı zamanda Türkiye’deki ekonomik ve siyasî istikrar ile süregelen büyüme gösterilebilir. Öte yandan Türkiye² kökenli nüfusun Avrupa’daki (olumsuz) deneyimleri ve ayrıca özellikle kıyı bölgelerine yönelik ‘emekli göçü’ kapsamında Türkiye’nin sıcak iklimi ve görece olarak düşük yaşam maliyetleri de önemli etkenlerdendir.

Almanya ve Türkiye arasında zaman içinde son derece güçlü ve süregelen bir göç ilişkisi meydana gelmiş olup (Cohen & Sirkeci 2011), bu ilişki bir Türk-Alman Göç Kültürü (Sirkeci vd. 2012b) olarak da tanımlanabilir. Göç Kültürü kavramı, Cohen ve Sirkeci (2011) tarafından göç veren ve göç alan iki ayrı ülke arasında zaman içinde oluşmuş olan göç ağları ve göç rotalarının sonraki göç hareketlerini de kolaylaştıran ve böylece nüfus hareketliliğine süreklilik getiren bir etki yaratması olarak tanımlanmaktadır. Türkiye ve Almanya örneğinde, baştaki göçü doğuran nedenler ortadan kalksa bile, yani Almanya’nın işçi alımı ihtiyacı 1973’den itibaren ortadan kalmış olsa bile, oluşmuş olan göç kültürü iki ülke arasındaki göç hareketlerinin yarım yüzyıldır devam etmesini mümkün kılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında Almanya’dan Türkiye’ye göçün niceliksel kapsamı incelenmiş, aynı zamanda Türkiye’ye göç etmiş olan farklı nüfus gruplarının sosyo-demografik özellikleri ortaya konularak bu grupların özellikleri hem birbirleri ile hem de Türkiye geneli ile karşılaştırılmıştır. Çalışmanın temel amacı bu nüfus gruplarının tespit edilmesi ve temel demografik göstergeler üzerin-

---

NKS’nin 2007’de kullanıma alınmasından bu yana “artık sayım yapılmasına gerek olmadığı” savındaki ısrar sonucu yapılan çalışma bir “araştırma”ya dönüştürülmüştür. Türkiye nüfusunun yaklaşık %11’inin kapsandığı 2011 NKA’nın içeriği 2000 ve önceki Genel Nüfus Sayımları ile büyük ölçüde benzeşmektedir. NKA Raporunun İngilizce çevirisinde de ‘survey’ yerine ‘census’ terimi kullanılarak yapılan çalışma yurtdışına karşı bir ‘nüfus sayımı’ olarak sunulmuştur. 2007 yılından bu yana her yılsonunda dökümü yayımlanan ADNKS ise bir nüfus sayımından ziyade idari anlamda bir nüfus kaydı, amiyane tabirle bir kelle sayımıdır. İstihdam durumu veya doğurganlık gibi çok önemli demografik değişkenlerin yer almadığı ADNKS dökümlerinin bir nüfus sayımı olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

² Pratik nedenlerden ötürü bu çalışma kapsamında Türk veya Alman tanımları ile vatandaşlık bağı kastedilmekte, Türk ve Alman tabiiyetleri içinde farklı etnik kökenlere sahip kişiler olabileceği inkâr edilmemektedir.

den tarif edilmesidir. Bu kapsamda 14 farklı gruptan oluşan bir sınıflandırma önerilmiştir.

Veri ve yöntem

Almanya'dan Türkiye'ye göçün niceliksel kapsamını gruplar itibariyle karşılaştırmalı olarak incelerken farklı grupların sosyo-demografik özelliklerini ortaya koymak için son iki geleneksel nüfus sayımı verileri kullanılmıştır. Verilen analizler temelde 1990 ve 2000 Genel Nüfus Sayımlarına dayanmakta olup, bunun yanında gümrük kapıları istatistikleri, BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) verileri ve Emniyet Genel Müdürlüğü istatistikleri de bulguları yorumlamada yardımcı olarak değerlendirilmiştir.

1990 ve 2000 sayımları, onlardan önceki bütün genel nüfus sayımları gibi tek bir gün içinde sokağa çıkma yasağı ile birlikte uygulanmış de facto sayımlardır. Bu kapsamda sayım günü Türkiye'de bulunan tüm kişiler vatandaşlık veya daimî ikametgâh durumlarına bakılmaksızın sayıma dahil edilmişlerdir. Bu nedenle genel nüfus sayımları sadece Türkiye nüfusu hakkında değil, aynı zamanda sayım günü Türkiye'de bulunan misafir veya turist nüfus hakkında da bilgi vermektedir.

Gerek 1990 ve 2000 nüfus sayımları gerekse de 2011 Nüfus ve Konut Arařtırması³, sayılan kişilerin etnik aidiyetleri veya anadilleri hakkında bilgi içermemektedir⁴. Yine de sayım verisinde yer alan dört değişken, sayım günü Türkiye'de bulunan ve Almanya ile bağlantılı (Almanya'da yaşamış olan, Alman vatandaşı olan ve Almanya'da doğmuş olan) nüfusun tespit edilmesini mümkün kılmaktadır. Söz konusu dört değişken kişinin doğduğu ülke, tabiyeti, sayım günündeki ikametgâhı ile beş yıl önceki ikametgâhıdır. Çalışmadaki analizlerde 1990 ve 2000 sayımlarının yüzde 5 örneklem verileri değerlendirilmiş olup, söz konusu verisetleri Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) izni ile kullanılmıştır⁵. Yukarıda sayılan dört ana değişken dışında ek değişkenler kullanılarak bazı kategoriler içinde alt ayrımlara ulaşılmıştır. Bu değişkenler hane

³ Resmi adıyla "2011 Nüfus ve Konut Araştırması", her ne kadar içerik itibarı ile önceki sayımların devamı niteliğinde olsa da, örneklem çerçevesinin Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne dayanması ve ayrıca önceki sayımların aksine tek bir günde uygulanmamış olması nedeniyle yabancı nüfusun tespiti için son derece elverişsiz bir çalışmadır. Birinci neden, hem yabancı tabiiyetlilerin hem de yurtdışında yaşayan ama Türkiye'de de evi bulunan Türkiye kökenlilerin ancak küçük bir kısmının ADNKS kapsamında kayıtlı olmalarıdır. İkinci neden ise, tek bir günde sokağa çıkma yasağı ile birlikte icra edilen de facto bir tamsayımında hiç değilse teorik olarak tespit edilmesi mümkün olan kaçak yabancılara, aylara yayılmış bir örneklem çalışması ile bulunmalarının mümkün olmamasıdır.

⁴ Türkiye'de 1927 yılında yürütülmüş olan ilk nüfus sayımından 1985'e kadar tüm sayımlarda anadil ve ikinci dile yönelik sorular sorulmuş ve sonuçlar 1965'e kadar sansürlüz olarak yayınlanmıştır. 1970 sayımından itibaren anadil ve ikinci dil sorularının dökümleri sayım sonuç kitaplarından çıkarılmış, ancak söz konusu sorular 1985'e kadar sorulmaya devam etmiştir (Zeyneloğlu vd. 2011; Sirkeci 2000).

⁵ Verileri elektronik ortamda kullanımımıza açan TÜİK'e teşekkür ederiz.

reisine göre hane içindeki konum (hanede misafir olup olmama), hanedeki çocukların doğum yerleri ve yaşanılan ildir. Örneğin Grup 2 hane reisinin hanede yaşayan çocuklarından en az bir tanesinin Almanya doğumlu olduğu hanelerden oluşmaktadır. Bu gruptaki hane reislerinin veya eşlerinin kendileri Almanya doğumlu veya Almanya vatandaşı değillerdir, sayım gününden 5 yıl öncesinde de Almanya'da ikamet etmemişlerdir. Ancak hane içindeki çocuklardan en az bir tanesinin Almanya doğumlu olması bu ailelerin son 5 yıl içinde olmasa bile daha öncesinde Almanya'da yaşamış olmalarının bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bu şekilde Tablo 1'de tespit edilen kategori 1 Tablo 2'de Grup 1 ve 2 olarak ikiye ayrılmıştır.

Tablo 1'deki Grup 4 ise hane üyesi olanlar ve sayım günü bir hanede veya kurumda (otelde) misafir olanlar olarak ikiye ayrılarak Tablo 2'de Grup 4 ve 5 olarak ayrıştırılmıştır. Normalde Almanya'da yaşadığı halde sayım günü Türkiye'de sayılan ve bir hanede ya da bir otel vb. yerde misafir konumunda bulunan kişiler Grup 5 ("ziyaretçi"), Almanya'da ikamet ettiği halde sayım sırasında Türkiye'de bir hanenin sürekli üyesi olarak sayılmış olanlar ise Grup 4 ("mevsimlik göçer") olarak tanımlanmışlardır.

Almanya doğumlu ziyaretçiler arasında ise Türkiye'deki bir hanenin sürekli üyesi olan yoktur, ancak bu kesim (Grup 8) sayım sırasında bulunduğu ile göre ikiye ayrılmaktadır. Antalya ve Muğla illerinde sayılan Almanya doğumlu ziyaretçiler ağırlıklı otel ve benzeri kurumsal mekanlarda tespit edilmiş olup bu kesim Grup 9'u (Türk turistler) oluşturmuş, diğer illerde sayılmış olan ziyaretçiler de Grup 8 (Almanya doğumlu ziyaretçiler) olarak tanımlanmışlardır.

Son olarak, 5 yıldan daha eski olmamak üzere yakın zamanda Türkiye'ye gelmiş olan Alman vatandaşları (Tablo 1'de Grup 15) yine Türkiye'de sayıldıkları ile göre ikiye ayrılmışlardır. Antalya ve Muğla illerinde sayılan Alman vatandaşları ağırlıklı yazlıkçı/emekli kesimden oluşmakta olup Grup 12 (yeni yazlıkçılar) olarak tanımlanmışlar, diğer illerde yaşayan Alman vatandaşları ise ağırlıklı profesyonel meslek sahipleri ve atanmış memurlar ile onların eşlerinden oluştukları için Grup 11 olarak tanımlanmışlardır.

Kişilerin vatandaşlık bilgisi, doğum ülkesi, 5 yıl önceki ve şimdiki ikametgâh yeri bilgileri kullanılarak 16 kombinasyon üretilmiştir. İki sayımda da vatandaşlık sorusuna tek yanıt alındığı ve çifte vatandaşlığa sahip Türk vatandaşlarının sadece Türk vatandaşı olarak kayıt edildikleri akıld tutulmalıdır. Bu nedenle doğum ülkesi değişkeni, Almanya ile bağlantılı nüfusun tespit edilmesi açısından önemlidir. Örneğin bu bilgi ile Türkiye'ye geri dönmüş Türkiye doğumlu Almanlılar ile onlarla birlikte anavatana göç etmiş Almanya doğumlu çocuklarının ayrıştırılması mümkündür. 5 yıl önceki ve şimdiki ikametgâh bilgileri ile yakın zamanda (son beş yıl içinde) veya daha önce (beş yıldan daha uzun zaman önce) göç etmiş kişilerin tespiti mümkündür. Güncel ikametgâh bilgisi ile de facto sayım yerinin karşılaştırılması, sürekli olarak Türkiye'de otu-

ranlarla ziyaretçi olarak bulunanları ayırmamızı sağlar.⁶ Bu bilgiler ayrıca analiz gruplarının il bazındaki coğrafi dağılımını da ortaya koymakta kullanılmıştır. Belirtilen dörd farklı değişkenin herhangi birinde ‐Almanya‐ veya ‐Türkiye‐ dışında üçüncü bir ülke ile bağlantılı olan kişiler analizlerden çıkarılmış, bu sayede ya hiç uluslararası göç deneyimi olmayan Türkler ya da sadece Almanya ile bağlantılı olan nüfus analize dahil edilmiştir.⁷ 5 yıl önceki ile güncel ikametgâh karşılaştırılmasının düzgün yapılabilmesi ve göçmen olan ve olmayan nüfus oranlarının doğru tespiti için 5 yaşından küçük nüfus da analiz dışı bırakılmıştır. Çalışmada yukarıda belirtilen değişkenler kullanılarak çapraz tablolar üretilmiş ve yorumlanmıştır. Üretilen 16 kombinasyonu yukarıda değinilen ek değişkenlerle birlikte ele alarak üzerinde yorum yapılabilen 14 analiz grubu oluşturulmuştur.

Türkiye ve uluslararası göç deneyimi

Son yarım yüzyıl içinde Türkiye dışa göç veren bir ülke olmuştur. Milyonlarca kişi Batı Avrupa'ya ve dünyanın diğer bölgelerine göç ederek, varış ülkelerinde sayıca büyük Türkiye kökenli topluluklarının oluşmasını sağlamışlardır. Günümüzde yurtdışında yaşayan en büyük Türkiye kökenli nüfus Almanya'da bulunmaktadır. Bu grubun kökenleri, 1960'lar ile 1970'lerin başındaki işçi göçlerine, takiben 1973'den sonra aile birleşimlerine ve son olarak 1980'lerden itibaren mülteci akımlarına ve yasadışı göç hareketlerine dayanmaktadır. Belirtilen süre boyunca Türkiye'den Almanya'ya süreden bir öğrenci akımının da yaşandığını ve bu öğrencilerin bir bölümünün nitelikli göçmen olarak Almanya'ya yerleştiklerini, 2000'lerde ise özellikle bazı seçilmiş sektörlerde çalışmak üzere Türkiye eğitilmiş nitelikli göçmenlerin de Almanya tarafından alındığını belirtmek gerekir. 1992'de Almanya'da yapılan yasal değişiklikle bu ülkeye iltica etmek büyük ölçüde zorlaşırken, bu tarihten itibaren de evlenme yolu ile Almanya'ya göç edenlerin sayısında artış gözlenmiş, Almanya'ya göç için mümkün olan tek açık kanal olan aile birleşimi yöntemi değerlendirilmiştir. Bütün bu göç akımları sonucu oluşmuş olan göç kültürü (Sirkeci vd. 2012a; Cohen & Sirkeci 2011) kanımızca Almanya'dan Türkiye'ye yönelik tersine göçün yaşanmasına da katkıda bulunmaktadır.

Türkiye topraklarına yönelik göç, tarihsel olarak 19.yüzyılda kaybedilen savaşlar sonucu küçülen imparatorluğun sınırları dışında kalan Türk soylu ve/veya Müslüman toplulukların Anadolu'ya zorunlu göçleri biçiminde yaşanmıştır. Bu şekilde Türk soylu ve/veya akraba İslam topluluklarının 'anava-

⁶ Her ne kadar Genel Nüfus Sayımları de facto yöntemine göre yapılmış olsa da GNS %5 örneklem verileri içinde sayım günü evde olmayan (başka bir hanede misafir olan veya o gün hane dışı kurumsal nüfusun parçası olan ya da yurtdışında bulunan) hane reisleri de birer kayıt olarak yer almaktadır. Ancak bu kişiler misafir buldukları diğer hanelerde veya kurumlarda da sayılmışlardır. Çifte sayıma yol açmamak için bu kayıtlar analizlerden çıkarılmış ve bu sayede de facto tanımına uygun bir veriseti ile çalışılmıştır.

⁷ Vatandaşlık, doğum ülkesi, 5 yıl önceki ile güncel ikametgâh bilgilerinden her biri üçüncü bir ülke olan kişilerin toplamı Tablo 3'de 'Analiz dışı nüfus' olarak tanımlanmıştır.

tan'a göçü cumhuriyet döneminin ilk 30 yılında da devam etmiştir. Bu gruplar dışında Türkiye'ye yönelik göç akımları daha ziyade çatışma bölgelerinden kaçan nüfusların geçici akımları biçiminde gerçekleşmiştir. Yakın tarihte Türkiye'ye yönelik bu tür yoğun nüfus hareketleri arasında, 1980'lerde Bulgaristan'daki Türk soyluların göçü ve aynı zamanda İran İslam devriminden kaçan İranlılar, 1990'larda Kuzey Irak'tan kaçan çoğunluğu Kürt sığınmacılar ve 2010'larda ise Suriye'den gelen sığınmacılar sayılabilir.⁸

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren tedrici olarak Türkiye'nin göç veren bir ülkeden göç alan bir ülke konumuna geçmeye başladığını söyleyebiliriz. Hâlihazırda Türkiye'ye başta Ortadoğu, Avrasya ve Afrika olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinden birçoğu yasadışı göçmen olan ve/veya başka ülkelere devam etmek üzere Türkiye'de geçici olarak bulunan (transit göçmen) çok sayıda kişi gelmektedir (Kirişçi 2007). Öyle ki, sadece 1995-2012 yılları arasında güvenlik güçleri tarafından ülkede yasadışı olarak bulunan yaklaşık 900 bin yabancı yakalanmış ve bu süre içinde 125 bin sığınma başvurusu yapılmıştır (Sirkeci & Martin 2013; Sirkeci & Esipova 2013). Yabancıların bir bölümünün de sürekli olarak giriş-çıkış yaparak Türkiye'deki uzun vadeli varlıklarını gizledikleri, bir bölümünün de ev içi hizmetler veya kayıt dışılığın yüksek olduğu diğer sektörlerde çalıştıkları belirtilmelidir.

Tablo 1: Yurtdışında doğmuş olan de facto nüfus, 1935-2011

Sayım yılı	Yurtdışında doğmuş olan nüfus	Yurtdışında doğmuş olanların toplam nüfus içindeki payı %
1935	962.159	5,95
1950	755.526	3,61
1960	952.515	3,43
1970	889.170	2,50
1980	868.195	1,94
1990	1.133.152	2,01
2000	1.260.530	1,86
2011*	957.000	1,28

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları

* 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, de jure sayım yöntemi

2011 NKA ile tespit edilen yabancı doğumlu ve/veya yabancı uyruklu nüfus sayısının, gerçek miktarın çok altında olduğu düşünülmektedir. Bu bakımdan 2011'deki yabancı doğumlu nüfus miktarının 2000 yılında gözlenenin altında değil aksine üstünde olduğu ve 1980'den bu yana Türkiye'deki yurtdışı

⁸ Benzer mülteci hareketleri arasındaki ilk örnek 1492-93 yıllarında İspanya'dan kovulan Musevilerin Osmanlı İmparatorluğuna yerleşmeleri sayılabilir (Diaz-Mas 1992; Masters 2004). Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise ağırlıklı Yunanistan, Bulgaristan ve Yugoslavya'dan göçmenler gelmiştir (Sirkeci 2006; Pentzopoulos 1962). Öyle ki, 1935 yılında ülke nüfusunun %6'sı yurtdışı doğumludur. 1950'lilerden 1990'lara kadar Bulgaristan'dan yaklaşık 700 bin göçmen daha gelmiştir (Çağlayan 2007: 23-25). Ağustos 2014 itibarı ile Suriye'den gelen mültecilerin resmi sayısı 1 milyon 113 bindir (UNHCR 2014). 1988-1991 arasında Irak-Türkiye sınırını geçen Kürt sığınmacıların sayısı ise yarım milyon civarındadır.

doğumlu nüfusun sürekli olarak arttığını düşünmekteyiz. 1980 öncesinde yurtdışı doğumlu nüfus yaklaşık 900 bin civarında bir miktarda ve büyük ölçüde sabit seyrederken, 1990'dan itibaren belirgin bir artış gözlenmektedir. Öte yandan miktar olarak yurtdışı doğumlu nüfus 1980'den bu yana artarken, yurtdışı doğumluların toplam nüfus içindeki oranı 1935'teki %6'dan 1980'deki %1,9'a kadar sürekli olarak düşmüştür (Bakınız Tablo 1). 1980'den bu yana ise yurtdışı doğumlu nüfusun ülke içindeki oranı %1,9-2,0 bandında sabittir. 2011 yılında da bu oranının gerçekte %2 olduğu varsayılırsa yurtdışı doğumlu nüfusun gerçekte 1,5 milyon kişi civarında olması gerekir.

Öte yandan bütün yurtdışı doğumlu nüfusla karşılaştırıldığında yabancı tabiiyetli nüfus henüz çok azdır. 1980 yılında Türkiye'de sadece 51 bin yabancı ülke vatandaşı sayılmıştır. Belirtilen dönemde hem ekonomik hem de sosyal açıdan dışa kapalı olan bir ülke için bu, beklenen bir durumdur. 1990'a gelindiğinde Türkiye'de 246 bin yabancı ülke vatandaşı sayılırken bunun içinden yaklaşık 100 bin kişi bir süre sonra Türk vatandaşlığına geçecek veya Bulgaristan'a geri dönecek olan Türk asıllı Bulgar vatandaşlarıdır. Dolayısı ile kriz etkisinden bağımsız olarak, 1990'da yaklaşık 150 bin yabancının Türkiye'de sayıldığını düşünmek mümkündür. 2000 sayımında ise 267 bin yabancı ülke vatandaşı tespit edilmiş olup, yabancı uyrukluların sayısı çeyrek milyonu geçmiştir. Bunların içinden Bulgaristan vatandaşlarının sayısı sadece 35 bin düzeyindedir. Yine de 2000 itibarı ile yabancı ülke vatandaşlarının ülke nüfusu içindeki oranı sadece %0,4 düzeyinde olup, yabancı uyruklu nüfus 2000 yılında sadece Antalya ve Muğla illerinde (sırasıyla %9 ve %7) önemli oranlara ulaşmaktadır.

Son iki buçuk yıldır Suriyelilerin kitlesel akınlarını⁹ şimdilik hariç tutarsak, komşu ülkelerde meydana gelen krizlerden kaynaklanan nüfus akımları büyük ölçüde geçici nitelik göstermiştir. Dolayısıyla resmi kayıtlara göre Türkiye'deki yabancı doğumlu nüfusun büyük çoğunluğu (%95) Avrupa doğumludur. Yabancı uyrukluların da büyük çoğunluğu yine Avrupa ülkelerinin vatandaşlarıdır. Türkiye'deki yabancı doğumlular arasında, geri dönmüş Almanların Almanya doğumlu çocukları, Türk vatandaşları ile evlenmiş olan yabancı kökenliler, Türk Rivyerası diyebileceğimiz Muğla - Antalya sahil şeridinde yerleşmiş olan Avrupalı emekliler ve Avrupa ülkelerinin diplomatik ve kültürel temsilciliklerinde çalışan elemanlar sayılabilir. 1920'lerden 1980'lere kadar Türkiye'deki yabancı doğumlu nüfus içinde Yugoslavya, Bulgaristan, Yunanistan gibi Balkan ülkelerinde doğmuş olan nüfusun ağırlığı gözlenirken, 90'lardan itibaren Batı Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasında oluşmuş olan göç ağlarının (dolayısıyla göç kültürünün) etkisi görülmeye başlanmıştır diyebiliriz.

1973'ten önce, yılda yaklaşık 30 bin Türkiye kökenli kişi Almanya'dan (çoğu Türkiye'ye dönmek üzere) ayrılırken, 1973'deki petrol krizi ve Almanya'nın

⁹ Suriye'de krizin devamı ve Türkiye'nin yeni yasal çerçevesi nedeniyle bu grubun Türkiye'de kalış süresi daha önceki kitlesel akınlar gibi kısa olmayabilir. Bu çalışmanın son düzeltmeleri yapıldığı tarih itibarıyla Türkiye'deki Suriye'li sayısının resmi olarak 1 buçuk milyon sınırına dayandığı bilinmektedir.

işçi alımını durdurmasını takiben sayısı artan Almanya'dan ayrılan Türk göçü 1975 yılında yaklaşık 150 bin'e kadar çıkmıştır. Diğer bazı Avrupa ülkelerinin de yaptığı gibi Almanya, 1980'lerin başında yabancı işçilere yönelik gönüllü bir geri dönüş programı başlatmış olup, bu program kapsamında Almanya'dan ayrılmak isteyen ailelere maddi yardım ve danışmanlık önerilmiştir (OECD 1984). Belirtilen programın etkisi ile 1984 yılında Almanya'dan Türkiye'ye dönenlerin sayısı 200 bin'e kadar yükselmiş (Sirkeci et al. 2012b: 37; OECD 1985), ancak 1980'lerin ortalarından itibaren yıllık 30-40 bin kişi seviyesinde normalleşmiştir. Benzer göç akımları tarihçelerinin Türkiye ile Hollanda, Avusturya, İsviçre veya Fransa gibi diğer Avrupa ülkeleri arasında da geçerli olduğu varsayılabilir.

Tablo 2: Yurtdışında doğmuş nüfusun tabiiyete göre dağılımı (seçilmiş ülkeler), 5 ve üzeri yaştaki de facto nüfus, 1990 ve 2000

Tabiiyet	Yurtdışında doğmuş nüfusun tabiiyeti %		Yabancı tabiiyettekilerin kendi aralarındaki dağılımı %		
	1990	2000	1990	2000	
Türkiye	78,1	79,1	-	-	
Almanya	2,9	6,8	13,2	32,5	
Yugoslavya	0,6	0,3	2,7	1,4	
Avrupa'daki komşular	Bulgaristan	8,6	2,8	39,3	13,4
	Yunanistan	0,9	0,4	4,1	1,9
Asya'daki komşular*	3,5	2,1	16,0	10,1	
Diğer ülkeler	5,4	8,5	24,7	40,7	
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	

Kaynak: TÜİK 1990 ve 2000 Genel Nüfus Sayımları, yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

* Suriye, Irak, İran, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan

Yurtdışı doğumlarının toplam sayısı 1990'lardan bu yana artarken, bu grup içindeki yabancı ülke vatandaşlarının oranı sabit kalmakta, ancak köken ülkelerin dağılımında değişim gözlenmektedir. Tablo 2'de yurtdışı doğumlu nüfusun tabiiyete göre dağılımı verilmiştir. Her iki nüfus sayımında yurtdışı doğumlu nüfus içindeki yabancı ülke vatandaşlarının oranı beşte birin biraz üzerindedir¹⁰. 1990'da yabancıların neredeyse %40'ı Bulgaristan vatandaşı iken, 2000'de bu oran %13'e düşmüştür. Yugoslavya da dahil sayıldığında Türkiye'ye yakın veya komşu ülkelerin tümünün yabancı nüfus içindeki oranları düşmüştür. Buna karşın hem Alman vatandaşlarının oranı hem de çoğunlukla diğer Batı Avrupa ülkelerinden oluşan 'diğer ülkeler' kategorisi altındaki ülke vatandaşlarının Türkiye'de bulunan yabancılar içindeki payı 1990-2000 arasında artmıştır. 1985 Nüfus Sayımına göre (tabloda verilmemiştir) Alman vatandaşlarının tüm yabancılar içindeki payı %1'in altındadır. Sadece 5 yıl içinde bu oran %13'e çıkmış, 2000 yılında ise tüm yabancıların neredeyse üçte birini kapsar hale

¹⁰ Türkiye doğumlu olup Türk vatandaşı olmayan nüfusun adedi ve oranı analizlerde ihmal edilebilecek kadar düşüktür.

gelmiştir. 2000 yılı itibarı ile Türkiye’de sayılan Alman vatandaşları %33 ile tüm yabancılar içindeki en büyük grubu oluşturmakta, tüm yurtdışı doğumluların da %7’sini kapsamaktadır.

Almanya’dan Türkiye’ye göç akımının arttığı bir dönemde gümrük istatistikleri ile derlenen ziyaretçi sayıları da iki ülke arasında artan hareketliliğe işaret etmektedir. 1984 yılında Alman vatandaşları Türkiye’ye toplam 240 bin kere giriş yapmış iken, 2012’de bu sayı 5 milyona ulaşmıştır. Aynı dönemde tüm yabancıların Türkiye’ye giriş adedi 2 milyondan 34 milyona çıkmıştır.

Almanya ile bağlantılı Türkiye nüfusu

Veri ve yöntem bölümünde açıklandığı üzere, bu çalışma kapsamında Almanya ile bağlantılı nüfus gruplarının tespiti amacıyla genel nüfus sayımı verilerinden dört değişken (kişilerin vatandaşlık bilgisi, doğum ülkesi, 5 yıl önceki ve şimdiki ikametgâh yerleri) kullanılarak 16 kombinasyon üretilmiştir.

Tablo 3’de gösterildiği üzere, her biri 2 değer alabilen 4 değişkenin matrisinden 16 kombinasyon ortaya çıkmaktadır. Beklenileceği üzere büyük çoğunluk (kombinasyon 1) Türkiye’de doğmuş olan, gerek 5 yıl öncesinde gerekse de sayım gününde Türkiye’de ikamet eden Türk vatandaşlarıdır. Bu grup ‘uluslararası göç deneyimi olmayan Türkler’ olarak tanımlanmıştır. Ancak hiçbir zaman göç etmedikleri zannedilmemelidir. 2000 itibarı ile bu grubun %10’dan fazlası son 5 yıl süresince ülke içindeki ikametgâhını değiştirmiştir. Bunun dışında bu grubun içinde Türkiye’de doğmuş, hayatının bir döneminde yurtdışında yaşamış, fakat 5 yıldan daha uzun bir zaman önce Türkiye’ye dönmüş ve halen de Türkiye’de yaşayan kişilerin de olabileceği unutulmamalıdır. Takip eden sayfalarda gösterileceği üzere bu grubun bir bölümü hanelerinde bulunan Almanya doğumlu çocuklarının anne-babaları olarak tespit edilmiş ve ‘eskiden dönmüş Almanlılar’ olarak tanımlanmıştır. Yine de kombinasyon 1 içindeki kişilerin çok büyük çoğunluğunun uluslararası göçmen olmadıkları varsayılmaktadır. Tam tersi olan durumda ise (kombinasyon 16) Almanya doğumlu Alman vatandaşı olup, hem 5 yıl öncesinde hem de sayım gününde Almanya’da ikamet ettiklerini beyan eden ve Türkiye’de sadece misafir/turist olarak bulunan kişiler yer almaktadır. Diğer bütün kombinasyonlar (2-15) farklı açılardan hem Almanya hem de Türkiye ile bağlantılı nüfusu oluşturmaktadır.

Kuramsal olarak mümkün olan, ancak pratikte örneklem içerisinde çok az rastlanan (örneklem içinde 50 kişiden, nüfus içinde 1000 kişiden daha düşük boyuta sahip) kombinasyonlar analiz dışı bırakılmış ve Tablo 3’de gri renk ile imlenmiştir (6, 9, 10, 11, 12 ve 14 nolu kombinasyonlar). Örneğin Almanya’da doğmuş olup beş yıl öncesinde Türkiye’de, sayım günüm ise Almanya’da ikamet eden Türk vatandaşları (kombinasyon 6) bu durumdadır. 9-12 arası kombinasyonlar Türkiye doğumlu Alman vatandaşlarını içermektedir, ancak belirtildiği üzere buradaki kişi sayıları anlamlı bir analize izin vermeyecek kadar küçüktür.

Tablo 3: 21 Ekim 1990 ile 22 Ekim 2000 tarihli nüfus sayımlarına göre analiz değişkenleri ayrımında 5 yaş ve üzeri de facto nüfus

<i>Kombinasyon</i>	<i>Vatandaşlık</i>	<i>Doğum ülkesi</i>	<i>5 yıl önceki ikametgah</i>	<i>Sayım günü ikametgahı</i>	<i>1990 örnekleme içindeki N</i>	<i>1990 nüfusa oranlanmış sayı</i>	<i>2000 örnekleme içindeki N</i>	<i>2000 nüfusa oranlanmış sayı</i>
1	T	T	T	T	2.303.704	46.074.080	2.986.052	59.721.040
2	T	T	T	A	152	3.040	66	1.320
3	T	T	A	T	2.701	54.020	2.787	55.740
4	T	T	A	A	757	15.140	1.590	31.800
5	T	A	T	T	5.220	104.400	7.219	144.380
6	T	A	T	A	32	640	6	120
7	T	A	A	T	645	12.900	664	13.280
8	T	A	A	A	178	3.560	799	15.980
9	A	T	T	T	29	580	8	160
10	A	T	T	A	0	0	0	0
11	A	T	A	T	2	40	7	140
12	A	T	A	A	6	120	9	180
13	A	A	T	T	66	1.320	613	12.260
14	A	A	T	A	4	80	0	0
15	A	A	A	T	65	1.300	164	3.280
16	A	A	A	A	1.375	27.500	3.151	63.020
16 kombinasyon toplamı					2.314.936	46.298.720	3.003.135	60.062.700
Analiz dışı nüfus miktarı					50.928	1.018.560	53.579	1.071.580
5 + yaştaki de facto toplam nüfus					2.365.864	47.317.280	3.056.714	61.134.280

Kaynak: TÜİK 1990 ve 2000 Genel Nüfus Sayımları, yazarların kendi hesaplamaları.

Tablo 4'de gösterilen birinci kategori, referans grubu olarak işlev görmektedir, diğer 13 kategori de Almanya ile bağlantılı nüfus gruplarını içermektedir (Tablo 4). Belirtilen grupların toplamı, 2000 yılı itibarı ile nüfus sayımı sırasında Türkiye sınırları içinde tespit edilen Almanya ile bağlantılı yaklaşık olarak 330 bin Türk vatandaşına (2-10 gruplar) ve 79 bin Alman vatandaşına (11-14 gruplar) denk gelmektedir. Bu şekilde 22 Ekim 2000 tarihinde fiilen Türkiye'de bulunan toplam 408 bin kişinin Almanya ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu 408 bin kişinin içinden Türkiye'de sürekli olarak (gruplar 2, 3, 6, 7, 11, 12, 13) veya yılın belli zamanı (grup 4) ikamet edenlerin sayısı yaklaşık olarak 305 bin iken, Almanya'da ikamet ettiği halde sayım günü Türkiye'deki bir hanede

ya da kurumda misafir veya turist olan (gruplar 5, 8, 9, 10, 14) kişilerin adedi 103 bin dolayındadır.

Tablo 4. Analiz grupları (1990-2000), 5 ve üzeri yaştaki de facto nüfus

<i>Kombinasyon</i>	Vatandaşlık	Doğum ülkesi	5 yıl önceki ikametgâh	Sayım günü ikametgâhı	Ek değişkenler	1990 örneklem içindeki N	1990 nüfusa oranlanmış sayı	2000 örneklem içindeki N	2000 nüfusa oranlanmış sayı	Grup no	Kategori	Üst-kategori
1	T	T	T	T	Hanede Almanya doğumlu çocuğu olmayan	2.299.524	45.990.480	2.982.696	59.653.920	1	Uluslararası göç etmemiş Türkler	
3	T	T	A	T	Almanya doğumlu çocukların (6.grup) ebeveynleri	4.180	83.600	3.356	67.120	2	Eskiden dönmüş Almanlar	Türkiye doğumlu Almancı gruplar
4	T	T	A	A	Sayım günü bir hanenin üyesi olarak sayılan	151	3.020	461	9.220	4	Yeni dönmüş Almanlar	
4	T	T	A	A	Sayım günü bir hanede veya kurumda misafir olarak sayılan	606	12.120	1.129	22.580	5	Mevsimlik 'göçerler'	
5	T	A	T	T		5.220	104.400	7.219	144.380	6	Ziyaretçiler	
7	T	A	A	T		645	12.900	664	13.280	7	Eskiden dönmüş Almanya doğumlular	Almanya doğumlu Almancı gruplar
8	T	A	A	A	Antalya ve Muğla hariç	167	3.340	384	7.680	8	Yeni dönmüş Almanya doğumlular	
8	T	A	A	A	Antalya ve Muğla'da sayılan nüfus	11	220	415	8.300	9	Almanya doğumlu ziyaretçiler	
2	T	T	T	A		152	3.040	66	1.320	10	Almancı turistler	
15	A	A	A	T	Antalya ve Muğla hariç	51	1.020	56	1.120	11	Yeni Almanlar	Almanlar
15	A	A	A	T	Antalya ve Muğla'da sayılan nüfus	14	280	108	2.160	12	Çalışan Almanlar	
13	A	A	T	T		66	1.320	613	12.260	13	Yeni göçmüş Alman yazlıkçılar	
16	A	A	A	A		1.375	27.500	3.151	63.020	14	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçılar	
					N	13.833	276.660	16.481	329.620	2-10 gruplar	Alman turistler	
					Toplam nüfus içindeki payı		0,58%		0,54%			
					N	1.506	30.120	3.928	78.560	11-14 gruplar	Sayım günü Türkiye'de bulunan Alman vatandaşları	
					Toplam nüfus içindeki payı		0,06%		0,13%			
					5 + yaştaki de facto toplam nüfus*	2.365.864	47.317.280	3.056.714	61.134.280			

Kaynak: TÜİK 1990 ve 2000 Genel Nüfus Sayımları, yazarların kendi hesaplamaları.

* Analiz dışı nüfus dâhil

Almanya'dan dönüşünün üzerinden 5 yıldan daha uzun zaman geçmiş Türkiye doğumlu ve Türk vatandaşı Almancıların tespiti, ancak hanede bulunan Almanya doğumlu bir çocuğun varlığı durumunda mümkün olduğu için, bu kategoride (grup 2) olduğu halde sayım günü hanede Almanya doğumlu çocuğu olmayan kişiler de hesaba alındığında gerçekte Almanya ile bağlantılı de facto nüfusun 408 binin üzerinde olması gerekir. Tahminimiz 2000 yılı için bu sayının 450-500 bin düzeyinde olması gerektiği yönündedir.

Veri seti henüz kullanıma açılmamış olan 2011 NKA'nın raporunda hayatının herhangi bir döneminde 12 aydan daha fazla yurtdışında yaşamış olan kişilerin adedi verilmiştir. Bu kapsamda, Ekim 2011 itibarı ile hayatının herhangi bir döneminde, ancak en son ülke olarak Almanya'da 12 aydan fazla kalmış olan kişi sayısı 488 bindir. Bunların içinden 128 bini 2000 yılında veya daha sonra Türkiye'ye dönmüşlerdir. Bu 128 bin kişinin Türkiye'ye dönüşünün 2000-2011 döneminde yıllara eşit yayıldığı ve aynı zamanda 2000 yılında dönmüş olan kişilerin tümünün 22 Ekim 2000 itibarı ile ülkeye varmış oldukları varsayılırsa, 2011 NKA'ya göre 2000 yılı itibarı ile Türkiye'deki Almanya bağlantılı nüfusun 371 bin kişi (488 – 128 + 128/12) olması gerekir. NKA'nın de jure yöntemi ile uygulanan bir araştırma olduğu, bir başka deyişle araştırma sırasında hanelerde veya kurumlarda rastlanılan ama son 12 ay boyunca başka bir yerde ikamet eden kişileri kapsamadığı, sonuçta sadece son bir yıl içinde sürekli olarak veya çoğunlukla ülke içinde ikamet eden kişileri kapsadığı belirtilmelidir. Daha açık bir ifadeyle NKA ile Türkiye'de ziyaretçi olanlar (turist veya misafir) kapsamamıştır¹¹.

2011 NKA'nın sonuçlarına göre 2000 yılı itibarı ile 371 bin olarak hesapladığımız Almanya ile bağlantılı nüfusun 2000 GNS verisinde toplamda 305 bin kişiden oluşan Türkiye'de ikamet eden gruplara (2, 3, 6, 7, 11, 12, 13 gruplar ile büyük olasılıkla grup 4) denk gelmesi gerekir. Aradaki farkın (66 bin kişi) grup 2'de olması gerektiği halde tespit edilemeyen eskiden dönmüş Almancılara denk geldiği varsayımı altında, 2000 GNS ile hesaplanan 408 bin kişilik Almanya ile bağlantılı nüfusa eklenmesi durumunda 474 bin'e ulaşıldığı, sonuç olarak 2000 yılı itibarı ile Almanya ile bağlantılı toplam de facto nüfusun yaklaşık olarak 450-500 bin aralığında olması gerektiği düşünülmektedir. Grup 2'nin mutlak sayıları ve dolayısı ile Almanya ile bağlantılı nüfusun toplam boyutu ne olursa olsun, bu çalışmanın ana odağı her bir kategorideki kitlenin sosyo-demografik profillerini tespit etmek olup, tespit edilen grup özellikleri takip eden bölümde sunulmaktadır.

Almanya ile bağlantılı nüfus gruplarının sosyo-ekonomik özellikleri

Bu bölümde 14 analiz grubunu tarif edeceğiz. Birinci grup, uluslararası göç deneyimi olmayan Türkleri kapsamaktadır. Grup 2, “eskiden dönmüş Alman-

¹¹ Grup 4'de yer alan ve yılın sadece bir bölümünü Türkiye'de geçiren nüfusun da ancak bir kısmının Ekim-Aralık 2011 döneminde yürütülen NKA ile tespit edilebildiği, ancak aynı eksikliğinin yine Ekim aylarında yapılan 2000 ve ondan önceki Genel Nüfus Sayımları için de geçerli olması gerektiğini belirtmek gerekir.

cular”, Türkiye doğumlu olup bir süre Almanya’da yaşadıkdan sonra 1990 veya 2000 itibarı ile 5 yıldan daha uzun zaman önce Türkiye’ye geri dönmüş olanlardan oluşmaktadır. Yeni dönmüş Almanlılar kategorisi (Grup 3), Türkiye doğumlu olup ilgili nüfus sayımları sırasında Türkiye’de yaşayan ancak nüfus sayımlarından 5 yıl öncesinde henüz Almanya’da bulunan Türkleri kapsamaktadır. Mevsimlik göçerler dördüncü grubu oluştururken, ikametgahı Almanya’da olup sayım sırasında Türkiye’de bir hanede misafir olarak kaydedilmiş kimselerden oluşur. Nüfus sayımından beş yılı aşkın bir süre önce Türkiye’ye göç etmiş Almanya doğumlular altıncı grupta incelenirken sayımdan önceki beş yıl zarfında Türkiye’ye göç etmiş olanlar “Yeni dönmüş Almanya doğumlular” (Grup 7) olarak adlandırıldı. Grup 8 Almanya doğumlu ziyaretçiler ve Grup 9 Almanlı turistleri kapsamaktadır. Yeni Almanlılar grubu (grup 10) sayımdan önceki beş yılda Almanya’ya göç etmiş Türkiye doğumlulardan oluşur. Son dört analiz grubu sayım günü Türkiye’de bulunan Almanya doğumlu Alman vatandaşlarından oluşmaktadır. Grup 11 Türkiye’de çalışan Alman vatandaşlarını, Grup 12 ve 13 Türkiye’ye göç etmiş yazlıkçı Alman vatandaşlarını kapsamaktadır. Grup 14, Türkiye’de ikamet etmeyen ancak nüfus sayım gününde Türkiye’de bulunan Alman vatandaşlarından oluşmaktadır.

Uluslararası göç deneyimi olmayan Türkler (Grup 1)

Birinci kategori, uluslararası göç deneyimi olmayan Türkleri kapsamaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere içlerinden bir bölümünün Türkiye’de doğduktan sonra hayatının bir döneminde Almanya’da yaşamış olması mümkündür. Ancak sayım gününe göre 5 yıldan daha önce tekrar yurda dönmüş olanların - eğer bu kişilerin aynı hane içinde Almanya’da doğmuş olan çocukları yoksa- tespit edilmeleri mümkün değildir. Öte yandan bu grubun çok büyük çoğunluğunun uluslararası göç deneyimine sahip olmadığı söylenebilir. Bu grubun özellikleri, Türkiye nüfusunun genelini yansıtmakta ve diğer kategorilerle karşılaştırma için referans işlevi görmektedir.

Bu grubun ortanca yaşı 1990’da 25, 2000’de ise 27 olarak tespit edilmiştir. Bu grupta görece olarak düşük orana sahip yaşlı nüfusla birlikte yüksek oranda genç nüfus bulunmaktadır. Bunlar arasında 2000 yılı itibarı ile en kalabalık yaş grubunun %23 oran ile 15-24 olduğu gözlenmektedir (Tablo Ek-1). Tablo Ek-2’den okunacağı üzere incelenen dönem boyunca kırdan kente göç devam etmiştir. 1990’da kırsal nüfus oranı %41 iken 2000’de bu oran %35’e düşmüştür. 2011’de kırsal nüfus %23 ile toplam nüfusun dörtte birinin de altına inmiştir.

1990 ile 2000 yılları arasında genel eğitim düzeyi yükselmekte ancak kadınlar ve erkekler arasındaki eğitim farklılıkları azalmakla birlikte devam etmektedir. 2000 yılı itibarıyla erkeklerin %8’i, kadınların da %5’i yükseköğretim ve üzerinde bir eğitim düzeyine sahiptir. Bu değerler, 1990’daki eğitim düzeylerine kıyasla, erkekler için %30, kadınlar için ise %100’ün üzerinde bir artışa denk gelmektedir (Tablo Ek-3).

Kentleşme ve sanayileşmenin devamı ile birlikte 1990’dan 2000’e erkek nüfus içinde ücretsiz aile işçilerinin oranı %12’den %9’a, kendi hesabına çalışan-

ların oranı da %26'dan %20'ye düşmüştür. Aynı dönemde iş arayan işsizlerin oranı %6'dan %8'e çıkarken, öğrencilerin oranı %7'den %9'a, emeklilerin oranı da %6'dan %9'a yükselmiştir. Belirtilen dönemde, kadınlar arasında iş arayan işsizlerin oranı da iki kattan fazla artarak %3'e çıkmış, tarımdan çıkışın etkisi ile büyük çoğunluğu ev hanımı olan istihdam dışındaki kadınların oranı da %55'den %58'e yükselmiştir. Ancak aynı dönemde ücretli olarak çalışan (büyük çoğunluğu şehirli) kadınların oranının da az bir artışla %8'in altından %9'un üstüne çıktığı belirtilmelidir (Tablo Ek-4).

Eskiden dönmüş Almanlar (Grup 2)

Bu kategori içinde Türkiye doğumlu olup bir süre Almanya'da yaşadıkdan sonra 1990 veya 2000 nüfus sayımlarından 5 yıldan daha uzun zaman önce (1985 ve 1995 öncesinde) Türkiye'ye geri dönmüş olanlar bulunmaktadır. Bölüm 3'de de söz edildiği üzere bu kişilerin tespiti ancak hane reisi veya hane reisinin eşi olarak buldukları hanelerde Almanya doğumlu çocuklarının (Grup 6 kapsamında en az bir çocuk) olması halinde mümkün olmuştur. Bu nedenle Grup 2'deki Türkiye doğumlu olup bir süre Almanya'da kalmış olan ve 5 yıldan daha uzun zamandır tekrar Türkiye'de yaşayan kişilerin tümünün tespit edilemediği açıktır. 2011 NKA verisi ile 2000 GNS'nin karşılaştırıldığı ve Bölüm 3'de sunulmuş olan hesaplamalarla bu grupta olması gerektiği halde hanelerinde Almanya doğumlu çocuk bile bulunmadığı için tespit edilemeyen kişilerin sayısının 2000 yılı itibarı ile yaklaşık 66 bin düzeyinde olduğu düşünülmektedir. Dolayısı ile bu çalışmada uygulanan yöntemle 2000 GNS %5 veri seti içinde, eskiden dönmüş Almanların ancak yarısının tespit edilebildiği tahmin edilmektedir.

Beklenileceği üzere eskiden dönmüş Almanlar Türkiye genelinden çok daha yaşlı bir nüfusa sahiptir, zira göç edilen ülkeden geri dönüş çoğunlukla emekliliğin veya belli bir çalışma süresi sonucunda elde edilen bir maddî birikimin ardından gerçekleşmektedir. Bu grubun ortanca yaşı 50'dir (Tablo Ek-1). 2000'de modal yaş grubu %41 oranla 45-54 grubudur. 1990'da ortanca yaşın 44, modal yaş grubunun da 35-44 olması bize bu grubun üyelerinin büyük çoğunluğunun 1990'dan önce (80'li yıllarda) ülkeye dönmüş olduğunu ve zaman içinde yaşlandıklarını düşündürmektedir. Özellikle 1984 yılında Türkiye'ye bir dönüş akımı yaşanmıştır. Dolayısıyla Türkiye'deki Almanların önemli bir bölümünün 1984-1985 yıllarında ülkeye gelmiş oldukları düşünülebilir. Eskiden dönmüş Almanlar içinde kadınların ağırlığı daha fazladır (%56). Büyük olasılıkla yaş etkisinin sonucu olarak (daha fazla dul ve boşanmış kişiler) 1990 ile 2000 arasında grup içindeki kadın hane reislerinin oranı neredeyse ikiye katlanmıştır. Bu grubun büyük çoğunluğu kentsel alanlarda otururken, kırdan oturanların oranı 2000 itibarı ile sadece %15'dir (Tablo Ek-2).

Her iki nüfus sayımında da Grup 2 (diğer bütün Almancı gruplarında olduğu gibi) uluslararası göç deneyimine sahip olmayan Türklere göre çok daha yüksek oranda ev sahibi konumundadır. Sonuç olarak eskiden dönmüş Almanlar Türkiye geneline oranla maddi açıdan daha iyi durumdadır, ancak

eğitim düzeyi açısından bu iki kesim arasında belirgin bir fark gözlenmemektedir. 2000 nüfus sayımına göre ülke dışına çıkmamış erkeklerin %57'si ilkökul mezunu veya daha düşük bir mezuniyet derecesinde iken eskiden dönmüş Almanca erkekler arasında bu oran %60'dır. Kadınlar arasında ise her iki grupta ilkökul veya daha düşük eğitim düzeyindeki nüfusun oranı %74'dür (Tablo Ek-3).

2000 nüfus sayımı sırasında eskiden dönmüş Almanca'da erkekler arasındaki en yaygın grup %41 ile emeklilerdir. İkinci sırada %23 ile kendi hesabına çalışanlar bulunmaktadır. 1990 yılında kendi hesabına çalışanların %33 ile çalışma konumları içindeki en büyük kesim oldukları, ancak aradan geçen 10 yıl boyunca 2000 yılına kadar bunların bir bölümünün emekli olarak, zaten emekli olanların ise çalışmayı bırakarak emekli kesimin büyümesine yol açtıkları tahmin edilmektedir (Tablo Ek-4). 1990'da Grup 2 erkekleri arasında istihdam oranı %64 iken, 2000 yılında bu oran %49'a düşmüştür (Tablo Ek-6). 2000 yılı itibari ile istihdam içindeki kişilerin %27'si tarımda çalıştığını beyan etmiştir. Kırsal kesimde oturan ve sadece hobi veya öztüketim amaçlı küçük ölçekli tarımsal faaliyette bulunanların dahi –eğer son 1 hafta içinde en az 1 saat tarım ile uğraşmış iseler– 2000 Genel Nüfus Sayımı kuralları gereği yine tarım çalışanı olarak kaydedilmiş oldukları belirtilmelidir.¹² İki sayım arasındaki tanım farkı nedeniyle 2000 Nüfus Sayımında tarımsal istihdamın 1990'daki tanıma göre bir miktar daha yüksek ölçülmüş olması mümkündür.

Eskiden dönmüş Almanca'nın sanayi veya hizmet sektöründe çalışma ihtimali ülke dışına çıkmamış Türklere oranla daha düşüktür. Buna karşın satış ve ticaret personeli olanların oranı %16 ile ülke genelinin iki katına yakındır. Grup 2 içinde en yaygın çalışan kategorisinin kendi hesabına çalışanlar olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, eskiden dönmüş erkek Almanca'nın çoğunluğunun ya emekli olup çalışmadıkları ya da kendi küçük işletmelerinin başında oldukları düşünülebilir. Öte yandan bu grup içindeki kadınların çok büyük çoğunluğu ev hanımıdır (1990'da %81, 2000'de %70). 1990'da kadınlar arasında %3 olan emeklilerin oranı 2000'de %10'u geçmiştir. (Tablo Ek-5).

Yeni dönmüş Almanca (Grup 3)

Yeni dönmüş Almanca kategorisi (Grup 3), Türkiye doğumlu olup ilgili nüfus sayımları sırasında Türkiye'de yaşayan ancak nüfus sayımlarından 5 yıl öncesinde henüz Almanya'da bulunan Türklere kapsamaktadır. Bir başka deyişle bu grubun içindekiler son 5 yıl içinde Türkiye'ye geri dönmüşlerdir. Bu grubun sayısı her iki nüfus sayımı sırasında da 55 bin düzeyindedir. Dolayısıyla makalede incelenen dönem boyunca her yıl ortalama yaklaşık 11 bin Türkiye doğumunun Almanya'dan Türkiye'ye kesin dönüş yaptığını düşünebiliriz.

2000 sayımına göre, yeni dönmüş Almanca (Grup 3) ile eskiden dönmüş Almanca'nın (Grup 2) ortanca yaşı aynıdır: 50. Ancak Grup 2 ile karşılaştırıl-

¹² 1990 Genel Nüfus Sayımı için ise istihdam içinde olmanın ölçütü son hafta içinde 1 gün çalışmış olmaktır (Zeyneloğlu, 2010).

diğında Grup 3 üyelerinin farklı yaş gruplarına dağılımının aynı olmadığı gözlenmektedir. Bunun, Grup 2 üyelerinin tespitinde kullanılan yöntemle ilgili olduğu söylenebilir. Eskiden dönmüş Türkiye doğumlu Almancıların tespiti ancak hane reisi veya eşi oldukları hanelerde Almanya doğumlu çocuklarının bulunuyor olmasıyla mümkün olmaktadır. Bu nedenle Grup 2 özellikle 35-64 yaş grubunda yoğunlaşmıştır. Yeni dönmüş Almancılar arasında 65 ve üzeri yaştaki kişilerin oranı %11 iken, Grup 2 içinde bu oran sadece %4'dür.

Her iki nüfus sayımında da Grup 3 üyelerinin %58'i erkektir (Tablo Ek-2). Çoğunluk kentlerde oturmakla beraber, yeni dönmüş Almancılar arasındaki kentsel nüfus oranı eskiden dönmüş olanlara göre daha azdır. Çoğunluğunun 1984/85 yıllarında ya da daha önce ülkeye dönmüş olduğunu varsayabileceğimiz Grup 2 üyelerinin her iki nüfus sayımına göre de yaklaşık %85-86'sı kentsel alanlarda yaşamaktadır. 1986-1990 arasında dönmüş olan Grup 3 üyelerinin %78'i, 1996-2000 yılları arasında dönmüş olanların ise sadece %69'u kentsel alanlara yerleşmiştir. Ülke içinde kırdan kente göç devam ederken, Almanya'dan dönen gruplar içinde kentsel nüfus oranının ilerleyen zaman içinde azalıyor olması ilk bakışta bir çelişki gibi görünebilir. Sonraki bölümlerde gösterilecek olan mekânsal dağılımlar ile de açıklanacağı üzere, bu durum bir çelişki olmayıp ülkeye dönen Almancıların zaman içinde değişen mekân tercihleri ile ilgilidir. Eskiden dönmüş Almancılar daha ziyade kentlere ve ülkenin batısındaki illere yerleşirken, daha yakın zamanda dönmüş olanlar (Grup 3) ülkenin orta ve doğu bölgelerindeki illeri ve kırsal alanları da tercih etmişlerdir. Bu durumun 80'li yılların ortalarından itibaren ülkenin gelişen altyapısı ile ilgili olduğu, 80'lerin ortalarına kadar sadece bazı büyükşehirlerde var olan hizmetlerin ülke geneline yayılması ile açıklanabileceğini düşünüyoruz. Dolayısıyla geri dönen Almancıların da eskiye oranla daha sıklıkla kendi köken illerindeki kırsal veya kentsel bölgelere yerleşebildikleri tahmin edilmektedir.

Öte yandan ev sahipliği oranı ve eğitim düzeyi açısından yeni dönmüş Almancılar ile eskiden dönmüş Almancılar benzerlik göstermektedir. İstihdam durumu açısından Grup 3 içinde erkeklerin yarısından fazlası emekli veya kendi hesabına çalışandır (Tablo Ek-4). Kadınlar arasında ise yeni dönmüş Almancıların içindeki istihdam oranı %33 ile eskiden dönmüş Almancı kadınlardaki oranın neredeyse iki katıdır, ancak bunun kentsel sektörlerde bir istihdam artışına denk gelmediği, çalıştığı beyan eden kadınların büyük çoğunluğunun (%80) tarım sektöründe yer aldıkları belirtilmelidir (Tablo Ek-7). Grup 2 üyelerinin sadece %15'i kırsal alanlarda otururken, 2000 yılı itibarı ile Grup 3'ün %31'i kırdan oturmaktadır. Sonuç olarak, iki kat daha fazla kadının tarım çalışması olarak kaydedilmiş olması, genel nüfus sayımlarında uygulanan ilkeler sonucu beklenen bir durumdur (Zeyneloğlu, 2010). Gerçekte söz konusu kadınların önemli bir bölümünün ya küçük çaplı özürretim kapsamında ücretsiz aile işçisi konumunda tarımla uğraştıkları veya yarıcı-ortakçı-toprak sahibi konumlarındaki kocaları nedeniyle iş ile ilgilerinin devam ettiği düşünülebilir. 2000 itibarı ile yeni dönmüş Almancı erkeklerin %51'i istihdam içindedir ve bunların içinden de %48'i tarım alanında çalışmaktadır, ancak büyük çoğunluğunun bilfiil

tarımında çalışmak yerine toprak sahibi olarak tarımla uğraştıkları tahmin edilebilir (Tablo Ek-6).

Mevsimlik Göçerler (Grup 4)

Grup 4 kapsamında tespit edilen kişilerin mevsimlik ‘göçer’ olarak tanımlanmaları mümkündür. Bu kişiler gerek ilgili nüfus sayımları sırasında gerekse de 5 yıl öncesinde Almanya’da ikamet ettiklerini beyan etmişler, ancak Türkiye’de yapılan nüfus sayımları sırasında sahibi veya ana kullanıcısı oldukları bir hane içinde o hanenin misafiri olmayan sabit bir üyesi olarak kaydedilmişlerdir. Bu kişilerin hem Almanya’da hem de Türkiye’de sahip veya kullanmakta oldukları (en az) birer haneleri olduğu ve yılın farklı zamanlarını dönüşümlü olarak her iki ülkede geçirdikleri anlaşılmaktadır. Bu tarz modern göçerlerin sayısı 1990-2000 yılları arasında neredeyse 3 kat artmıştır (Tablo 4).

‘Mevsimlik göçerler’ 1990’da 47, 2000’de de 57 yaş olmak üzere her iki nüfus sayımında da en yaşlı gruptur (Tablo Ek-1). Bu nedenle bu kesimin ekseriyetle 1960’larda Almanya’ya göç etmiş olan ilk kuşak Almancılardan oluştuğu düşünülebilir. Örneğin 1963’te 20 yaşındayken Almanya’ya göç etmiş bir kişi 2000 yılında tam 57 yaşında olacaktır. Bu grup içindeki erkeklerin oranı 1990-2000 arasında %74’ten %55’e inmiştir (Tablo Ek-2). Bu durum kadınların artan hareketliliğinin bir göstergesidir. Mevsimlik göçerler arasında gerek erkeklerin (%94) gerekse de kadınların (%93) çok büyük çoğunluğu evlidir.

Ev sahipliği oranının en yüksek olduğu grubun grup 4 olduğu görülmüştür. Bu, beklenen bir durumdur, zira iki ayrı ülkede oturulmaya hazır iki ayrı konut bulundurulması belirli bir mali varsılık gerektirmektedir. 2000 yılında kentsel alanlarda oturan mevsimlik göçerlerin %95’i ev sahibi iken sadece %3’ü Türkiye’deki konutlarında kiracıdır.

Görece olarak varlıklı olmalarına karşın mevsimlik göçer grubunda eğitim düzeyi oldukça düşüktür. 2000 itibarı ile bu grubun erkeklerinin sadece %5’i kadınlarının da sadece %1’i yüksek eğitilidir (Tablo Ek-3). 2000 yılında erkeklerin yarısından fazlası (%52) emekli olup, %22’si de kendi hesabına (örn. dükkan sahibi olarak) çalışmaktadır. Ancak bunların bir bölümünün de aslında öncesinden emekli olmuş olmaları ihtimal dahilindedir (Tablo Ek-4). Erkeklerin %38’i istihdam içinde olup, bunların %59’u tarımsal faaliyet içinde olarak kaydedilmişlerdir. Diğer Almanca gruplarında olduğu gibi, bunların da önemli bir bölümünün gerçekte toprak sahibi veya ortakçı olarak faaliyet gösterdikleri düşünülmektedir (Tablo Ek-6).¹³

Ziyaretçiler (Grup 5)

Bu çalışmada “ziyaretçi” olarak tanımlananlar gerek sayım gününde gerekse de 5 yıl öncesinde Almanya’da ikamet eden, ancak nüfus sayımı sırasında Tür-

¹³ Nüfus sayım verisi içinde istihdamın konumu (ülkesi) hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kişilerin beyan ettikleri işleri kapsamında tarımsal faaliyetlerin (ve gelirlerin) Türkiye’de gerçekleştiği, diğer mesleklerdeki etkinliklerin ise Almanya’da gerçekleşen faaliyetler kast edilerek beyan edildiği düşünülmektedir.

kiye'de bir hanede misafir olarak veya kurumsal nüfusun parçası (otel/tatil köyü müşterisi, asker, vb.) halinde sayılmışlardır. Bu grubun sayısı 1990 ile 2000 arasında neredeyse ikiye katlanmış olup, bu durum, iki ülke arasında artan seyahat hacmine işaret etmektedir.

Ziyaretçiler grubu diğer Türkiye doğumlu Almancı gruplara göre daha genç olup, ortanca yaş 1990'daki 32'den 2000'de 37'ye çıkmıştır (Tablo Ek-1). Bu grup, halen Almanya'da yaşayan ve çalışan Almancıları temsil etmektedir. Tespit edilen yaşlanma, Almanya'daki Türkiye doğumluların kuşak olarak yaşlandıklarını göstermektedir. Grup içindeki kadınların oranının 1990-2000 döneminde hafif oranda artmış olması kadınların artan hareketliliğini göstermektedir (Tablo Ek-2). Bu gruptaki erkeklerin eğitim düzeyi Türkiye geneli ile (Grup 1) ile büyük ölçüde benzeşmekte, kadınlarının ise Türkiye genelinden daha eğitilmiş olduğu görülmektedir. Hiç göç deneyimi olmayanlara göre, kadın ve erkek ziyaretçiler arasında yüksek okul ve üniversite mezunlarının oranı daha düşüktür (Tablo Ek-3).

Takip eden dört grup Almanya doğumlu Almancıları içermektedir. Söz konusu grupların içinde Alman asıllı (ve dolayısıyla Almanya doğumlu) olup bir Türk vatandaşı ile evlenerek Türk vatandaşı olmuş kişilerin de olabileceği ancak bunların anadil veya etnisite değişkenleri olmadan veri seti içinde tespit edilemeyeceği belirtilmelidir

Eskiden dönmüş Almanya doğumlular (Grup 6)

Almanya doğumlu olan bu kişilerin teknik olarak 'geri dönmüş' sayılmayacakları, aslında doğmuş oldukları ülkeden vatandaşı buldukları ülkeye göç etmiş oldukları belirtilmelidir. Bu grup içinde Almanya doğumlu olup ilgili nüfus sayımı sırasında 5 yılı aşkın zamandır Türkiye'de yaşayan kişiler yer almaktadır. Grup 6'nın büyük çoğunluğunun Grup 2'nin çocukları oldukları ve aileleri ile birlikte göç etmiş ('geri dönmüş') oldukları tahmin edilmektedir. Almancı gruplar içindeki en kalabalık kesim budur (2000'de 144 bin kişi). İçlerinden bir bölümünün Alman asıllı olup bir Türk vatandaşı ile evlendikten sonra Türk vatandaşlığına geçen kişiler de olması mümkündür.

1990'da 15 olan ortanca yaş 2000'de 24'e yükselmiştir (Tablo Ek-1). Bu grubun büyük çoğunluğunun 1970'lerde doğmuş olduğu görülmektedir. Grup 2'deki anne-babaları gibi büyük çoğunluğu (%83) kentlerde oturmaktadır. 2000 itibarı ile erkeklerin %21'i, kadınların ise %20'si yüksek eğitimlidir (Tablo Ek-3). 2. kuşak Almancıların 1.kuşağa göre (ve aynı zamanda göç etmemiş Türkiyelilere göre) çok daha eğitilmiş oldukları gözlenmektedir. 1990'dan 2000'e gelindiğinde Grup 6 üyeleri eğitim çağını geride bırakarak meslek hayatına adım atmaya başlamıştır. 1990'da erkeklerin sadece %37'si istihdam içindeyken, 2000'de bu oran %63'e çıkmıştır (Tablo Ek-4). Erkekler arasında ilmi-tekniğin elemanı (%15) veya idari memur (%12) olanların oranları göç etmemiş Türkiyelilere göre iki kat seviyesindedir (Tablo Ek-6). 2000 yılında grup içindeki kadınların ise %37'si çalışmakta olup, bunların %28'i ilmi-tekniğin elemanı, %24'ü ise idari memurdur (Tablo Ek-7). Bu oranlar göç etmemiş kadın nüfus-

taki oranların yaklaşık 4 katıdır. Eskiden dönmüş Almanya doğumlular arasındaki kadınların aynı zamanda görece olarak en yüksek girişimci-yönetici oranına sahip oldukları da vurgulanmalıdır. Bu şekilde Almanya doğumlu ikinci kuşağın eğitim ve istihdam açısından uluslararası göç deneyimi olmayan Türkiye'lilere göre çok daha ileride oldukları, ayrıca Grup 6'nın eğitim ve istihdamda cinsiyetler arası farklar açısından daha eşitlikçi konumda bulunduğu gözlenmektedir.

Yeni dönmüş Almanya doğumlular (Grup 7)

Yeni dönmüş Almanya doğumlular olarak tanımlanan grup, ilgili nüfus sayımının 5 yıl öncesinde Almanya'da ikamet eden, ancak son 5 yıl içinde ülkeye gelmiş kişilerden oluşmaktadır. Bu grubun da eskiden dönmüş Almanya doğumlulara benzer şekilde ekseriyetle ebeveynleri ile birlikte Türkiye'ye gelmiş oldukları düşünülmektedir. Her iki nüfus sayımında da bu kategori kapsamında 13 bin kişi tespit edilmiştir. Bu bulgu, incelenen dönem boyunca yılda 2-3 bin Almanya doğumunun Türkiye geldiğine işaret etmektedir. Grup 6'da olduğu gibi Grup 7'nin de bir bölümünün sonradan Türk vatandaşlığına geçmiş Almanlardan oluşuyor olması mümkündür.

1990-2000 arasında yeni dönmüş Almanya doğumluların ortanca yaşı 12'den 18'e yükselmiştir (Tablo Ek-1). Genç yaş gruplarındaki yoğunlaşma Almanya doğumlu Türkiye kökenlilerin genellikle aileleri ile birlikte Türkiye'ye gelmiş olduklarına işaret etmektedir. Almanya'dan Türkiye'ye geri dönen aileler ya çocukları henüz küçükken Türkiye'ye gelmekte ya da anne ve babalar Türkiye'ye göç ederken erişkin çocuklar Almanya'da kalmaktadır.

Grup 7 içinde kadınların 2000 sayımı itibarıyla %58 gibi yüksek bir oranda temsil edilmeleri dikkat çekici bir bulgudur (Tablo Ek-2). Ailelerin ve özellikle kadınların göç örüntülerinin detaylı ve belki kalitatif incelenmesi bu farkın nedenlerini anlamamıza yardımcı olabilir. Eğitim düzeyi dağılımında cinsiyetler arası farklar da bu tahmini desteklemektedir (Tablo Ek-3). Örneğin 2000 yılında yeni dönmüş Almanya doğumlular arasında kadınların %17'si yükseköğretim mezunu iken erkekler arasında bu oran sadece %15'dir. Hâlbuki diğer bütün analiz gruplarında erkekler arasındaki yüksek eğitimlilerin oranı kadınlarınkinden daha yüksektir. Bu nedenle Almancıların yüksek eğitimli erkek çocuklarının bir bölümünün Almanya'da kalmış olmaları ihtimal dahilindedir. Öte yandan Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli ailelerde çocukların eğitimine büyük önem verildiği (Kristen et al. 2008), ayrıca ikinci kuşak Almancılar arasında kız çocukların Alman eğitim sistemi içinde erkek çocuklara oranla daha başarılı olduklarını ortaya koyan çalışmaların da bulunduğu belirtilmelidir (Kristen/Granato 2007: 14).

Grup 7 erkekleri arasında 1990 yılında, yaş grubunun etkisi ile öğrenciler çoğunluğu (53 %) oluştururken, bu oran 2000 yılında %22'ye inmiştir (Tablo Ek-4). Benzer şekilde kadınlar arasında da öğrencilerin oranı aynı dönemde %39'dan %19'a düşmüştür. Her iki cinsten de öğrenciler mezun oldukça, özellikle ücretli olarak çalışanların oranının artacağı düşünülmektedir. Kadınlar

arasında en büyük grup %41 ile ev hanımları olmakla beraber, ücretli olarak çalışanların oranı 1990-2000 dönemine %9'dan %16'ya çıkmıştır (Tablo Ek-5). Bu şekilde Almanya doğumlu gençlerin Türkiye doğumlu ebeveynlerinden farklılaştıkları, eğitim düzeyi ve işgücü piyasasındaki konumları itibarıyla öne geçtikleri görülmektedir. Erkekler arasında en büyük meslek grubunu sanayi işçileri oluşturmakla birlikte, ilmî-teknik elemanların sayısı 1990'daki %3'ten 2000'de %19'a yükselmiştir (Tablo Ek-6). Bu grubun ilgili sayımlar sırasında henüz çok genç olduğu dikkate alındığında, 2000 yılı itibarı ile eğitimine devam edenlerin mezuniyetlerinin ardından günümüzde meslek sahibi olarak istihdama katılmış olduklarını düşünmek mümkündür.

Almanya doğumlu ziyaretçiler (Grup 8)

Almanya doğumlu ziyaretçiler grubu, hem sayım gününde hem de 5 yıl öncesinde Almanya'da ikamet eden ve sayım günü Türkiye'de bir hanede misafir olarak veya kurumsal nüfusun parçası olarak (otelde, havalimanında, vb.) bulunan kişilerden oluşur. Ekim 1990'da bu kapsamda 3 bin kişi sayılmış iken aradan geçen 10 yılın ardından bu sayı 8 bine yükselmiştir. Bu durum, iki ülke arasındaki artan nüfus hareketliliği ile uyumludur.

1990'da Almanya doğumlu ziyaretçilerin ortanca yaşı 13 iken, 2000'de 22'ye yükselmiştir. Grup 8 üyelerinin önemli bir bölümünün Grup 5'teki Türkiye doğumlu misafir Almancılarının çocukları (veya üçüncü kuşak torunları) olduğu ve aileleri ile birlikte Türkiye'yi ziyarete geldikleri düşünülmektedir (Tablo Ek-1). Yine de 2000 itibarı ile bu grubun %38'inin 25 yaş veya üzerinde olduğu ve bir bölümünün yanlarında Türkiye doğumlu akrabaları olmadan kendi başlarına Türkiye'ye gelmiş olabilecekleri de akılda tutulmalıdır. Genel olarak Grup 8'in ortanca yaşının yükselmesi, Almanya'da yaşayan Almanya doğumlu Türkiye kökenlilerin de yaşlandıklarını göstermektedir. İleri yaşlardaki (55 ve üzeri) Almanya doğumlu Türk vatandaşlarının bir bölümünün ise Türk vatandaşlarıyla evlenerek vatandaşlığa geçmiş Almanlar oldukları düşünülebilir.

Yukarıda aktarıldığı üzere Türkiye doğumlu ziyaretçilerin bir bölümü mevsimlik göçer (Grup 4) olarak diğer ziyaretçilerden (Grup 5) ayrıştırılmıştı. Almanya doğumlu ziyaretçiler arasında ise sayım gününde kendisini Türkiye'de bulunduğu hanenin sürekli bir üyesi olarak beyan etmiş olan hemen hemen hiç kimse bulunmamaktadır. Bu nedenle bu grup içinde mevsimlik göçer alt ayrımına gidilmemiştir. 2000 nüfus sayımı sırasında erkeklerin %28'i kadınların ise %12'si kurumsal nüfusun parçası olarak sayılmış olup, geri kalanlar bir hane içinde misafir konumunda yer almaktadır. Grup içindeki erkeklerin toplamda %9'u sayım gününde kısa dönem asker (kurumsal nüfusun parçası) olarak Türkiye'de bulunmaktadır.

2000 itibarı ile Almanya doğumlu ziyaretçiler arasında erkeklerin %19'u kadınların ise %13'ü yüksek eğitimlidir (Tablo Ek-3). Bu bulgu, Almanca ailelerin Türkiye'ye dönerken yüksek eğitilmiş/meslek sahibi oğullarının Almanya'da kalmalarına daha yüksek oranda izin verirken eğitim düzeyinden bağımsız ola-

rak kızlarının kendileri ile birlikte Türkiye'ye dönmelerini bekledikleri tezimizi güçlendirmektedir. Sayım günü Türkiye'de misafir olarak tespit edilmiş (bir başka deyişle Almanya'da ikamet eden) Almanya doğumlu erkekler arasındaki yüksek eğitimlilerin oranı kadınlara göre daha yüksek iken Türkiye'ye yeni dönmüş Almanya doğumlular içinde kadınlar arasındaki yüksek eğitimlilerin oranı erkeklerdeki oranın üstündedir.

2000 itibarı ile Almanya doğumlu ziyaretçiler arasında erkeklerin %57'si istihdamın içindedir. Bunların %52'si sanayi işçisi kategorisinde çalışırken, %16'sı da ilmi-teknik elemanlardır (Tablo Ek-6)¹⁴. Bu grubun Türkiye doğumlu babaları (Grup 5) arasında ise istihdam oranı sadece %7'dir. Almanya doğumlu kadın ziyaretçilerin istihdam içinde olan kesiminde ise ilmi-teknik eleman oranı %14'dür. Bu grubun yine Türkiye doğumlu olan anneleri (Grup 5) için ise söz konusu oran %9'un altındadır (Tablo Ek-7). Verilen sonuçlar Almanya'daki 2. kuşak Türkiye kökenlilerin bir bölümünün dikey hareketlilik sonucu sosyo-ekonomik konumlarını yükselttiklerini göstermektedir.

Almanca turistler (Grup 9)

Sayım günü Antalya veya Muğla il sınırları içinde tespit edilmiş olan Almanya doğumlu ziyaretçiler 'Almanca turistler' olarak tanımlanarak ayrı bir grup olarak analiz edilmiştir. Bu kişilerin hemen hemen tümü, hanelerin dışında kurumsal nüfusun parçası (otel vb. müşterisi) olarak sayılmışlardır. Tıpkı Grup 14'teki Alman vatandaşı turistler gibi Türkiye'deki varlıklarının tatil amaçlı olduğu tahmin edilmektedir, bu nedenle 'ziyaretçi' olarak değil 'turist' olarak tanımlanmışlardır. Tablo 4'den okunacağı üzere 1990'da henüz var olmayan bu grup, 2000 yılında 8 bin kişinin üzerinde bir sayıya ulaşmıştır. Nüfus sayımının Ekim ayının ikinci yarısında yürütüldüğü göz önünde bulundurulduğunda turizm mevsimi içinde bu sayının çok daha yüksek olacağı tahmin edilmektedir.

Genel olarak eğitilmiş ve/veya meslek sahibi bireylerden oluşan bu grubun demografik özellikleri Grup 14'te gösterilen Alman turistler ile büyük benzerlik göstermektedir. 2000 itibarı ile bu gruptaki erkeklerin %36'sı kadınların ise %19'u yüksek eğitimlidir (Tablo Ek-3). Buna uygun olarak hem kadınlar hem erkekler arasında görece olarak yüksek oranda beyaz yakalı işlerde çalıştıkları görülmekte ve oranlar Grup 14'teki Alman turistler ile benzerlik göstermektedir. (Tablo Ek-6).

Almanca turistlerin ortalama yaşı 2000 itibarı ile 38 olup, bu grubun yarısına yakını 25-44 yaş aralığında bulunmaktadır (Tablo Ek-1). Bu grubun genç üyelerinin 1. kuşak Almanların 3. kuşak torunları olarak kendileri de 2. kuşak

¹⁴ Gerek Grup 5 gerekse de Grup 8 kapsamındaki erkek ve kadın ziyaretçilerin görece olarak yüksek 'tarımsal çalışan' oranları ortaya koyduklarını, ancak nüfus sayımında tarımsal faaliyet gösterdiği kaydedilmiş olan kişilerin aslında Türkiye'deki ziyaretleri sırasında tarımda çalışan ailelerine son 1 hafta içinde yaptıkları yardım eylemlerinin kastedildiği düşünülmektedir. Almanya'da yaşayan Grup 5 ve Grup 8 üyeleri arasındaki gerçek tarımsal istihdam oranının Grup 9'dan (%6) daha fazla olmaması gerektiği tahmin edilmektedir.

Almanya doğumlu ebeveynleri ile birlikte Türkiye'de tatilde oldukları da ihtimal dahilindedir. Bu grubun içinde Türk vatandaşları ile evlenerek Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmiş

Alman asıllıların da olabileceği not edilmelidir.

Yeni Almanlar (Grup 10)

Yeni Almancı olarak adlandırdığımız grup Türkiye'de doğmuş olan ve 5 yıl öncesinde Türkiye'de ikamet ettiği halde sayım gününde Almanya'da ikamet ettiğini beyan etmiş kişilerden oluşmaktadır. Bu grup normalde Almanya'da yaşadığı halde sayım günü Türkiye'de ziyaretçi olarak bulunmuştur. Bu kapsamda 1990 sayımında 3 bin, 2000'de ise binin üzerinde kişi tespit edilmiştir. 1990 nüfus sayımı verilerine bakarak bu grubun niteliğine dair yorum yapmak mümkün değilken, 2000 nüfus sayımından bu grubun büyük ölçüde evlenme yoluyla Almanya'ya gitmiş 'hıraç damat ve gelinlerden' oluştuğunu tahmin etmek mümkün. 'Yeni Almancılar' ekseriyetle evlenme yoluyla Almanya'ya göç etmiş olan kişilerden oluşmuş olabileceği düşünülebilir. Bu durum şaşırtıcı değildir, zira Almanya'da 1992 yılında yapılan yasal değişikliklerle bu ülkeye işçi ya da mülteci olarak göç etmek zorlaşırken, Almanya'ya yasal olarak yerleşmek isteyen çoğu Türkiyeli için 'aile birleşimi' kategorisinde göç etmek mümkün olan tek yasal yol olarak belirmiştir.

2000 yılında Grup 10 üyelerinin üçte ikisine yakını 15-34 yaş aralığındadır (Tablo Ek-1). Erkeklerin %82'si kadınların da %83'ü evlidir ki bu yüksek oranlar evlilik yoluyla göç tezimizi desteklemektedir. Erkekler arasında işsizlerin ve çalışmadığı halde iş aramayanların toplam oranı %20 ile diğer tüm gruplarda gözlenen değerlerin üzerindedir. Buna ek olarak erkeklerin %11'i 3 ay içinde işe başlayacaklarını veya iş kuracaklarını beyan etmişlerdir. Erkeklerin %22'si de ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıklarını beyan etmişlerdir. Bu oran da diğer bütün gruplarda erkekler arasında gözlenen ücretsiz aile işçisi kategorisindeki oranların üzerindedir. Bu durum evlilik yoluyla göçen kişilerin belirli bir süre geçene kadar çalışma iznine sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak bu kategoride bulunanların bir bölümü Almanya'ya damat ve gelin olarak yanına gittikleri ailenin sahip olduğu işletmede ücretsiz aile işçisi olarak faaliyet gösterebilmektedir. Diğer nedenlerden dolayı çalışmadığını beyan edenler dahil sayıldığında 2000 yılında Grup 10 erkeklerinin %57'sinin gelir getiren bir işe sahip olmadığı görülmektedir (Tablo Ek-4). Aynı dönemde kadınların da %57'si ev hanımıdır (Tablo Ek-5). Bu gruptaki erkeklerin eğitim düzeyi Türkiye geneli ile benzeşmekte olup, %9'dan azı yüksek okul mezunudur (Tablo Ek-3). Öte yandan yeni Almancı kadınların içinde yüksek eğitimli olanların oranı %10 ile göç etmemiş kadın nüfustaki oranın iki katından fazladır.

Çalışan Almanlar (Grup 11)

Grup 11 dahil olmak üzere takip eden dört analiz grubu sayım günü Türkiye'de bulunan Almanya doğumlu Alman vatandaşlarından oluşmaktadır. Bu

gruplardaki bazı kişilerin Türk asıllı olması mümkündür, ancak anadil veya etnik köken değişkenlerinin yokluğunda bunların ayrıştırılması mümkün değildir.

Grup 11, ilgili sayımlar sırasında Türkiye’de ikamet eden ve son 5 yıl içinde ülkeye gelmiş Alman vatandaşlarını kapsamaktadır¹⁵. Bu grup içinde ekseriyetle çalışan kişiler ve onların aileleri yer almaktadır. Her iki nüfus sayımında da bu kapsamda yaklaşık bin kişi sayılmış olup, bu durum küçük hacimli ancak süregelen bir insan hareketliliğinin varlığına işaret etmektedir. Öte yandan Antalya ve Muğla illerine yerleşmiş yazlıkçılar dışında, Türkiye’de her iki sayımda da 5 yıldan uzun süredir Türkiye’ye yerleşmiş hemen hemen hiç Alman vatandaşına rastlanmamıştır. Bu durum, gerek 1990, gerekse de 2000 itibarı ile Türkiye’de çalışan Alman vatandaşlarının büyük çoğunluğunun geçici süre ile ülkeye atanmış kamu veya özel sektör çalışanları olduklarını düşündürmektedir. Bu kapsamda Alman devletinin diplomatik ve kültürel misyonları ve aynı zamanda Alman firmalarının Türkiye şubeleri, Alman vatandaşlarının geçici süreyle çalışacakları kurumlar olarak akla gelmektedir. Buna ek olarak Türk kurumlarında öğretmen veya tercüman gibi pozisyonlarda da Alman vatandaşlarının çalışması olasıdır.

‘Çalışan Almanlar’ her iki nüfus sayımında da yüksek oranda (%86) kentlerde bulunmaktadır. 1990’da ortalanca yaşları 32 iken, 2000’de 38 olarak tespit edilmiştir (Tablo Ek-1 ve A2). Bu yaş grupları gerek kamu gerekse özel sektörde acemiliği geride bırakmış ama henüz yönetici pozisyonlara ulaşmamış uzmanların deneyim kazanmaları için farklı ülkelere atandıkları veya kendi istekleri ile gittikleri yaşlardır. 2000 itibarı ile bu gruptaki erkeklerin %62’si yükseköğretim mezunudur (Tablo Ek-3). Beklenen bir sonuç olarak erkeklerin neredeyse yarısı (%48) ücretli konumunda çalışmaktadır. Bunun yanında %7’sinin kendi hesabına (büyük ihtimalle ‘freelance’ olarak) çalıştığı, diğer bir %7’sinin de Türkiye’de iş aramakta olduğu gözlenmiştir. Bu kişilerin iş aramak amacıyla Türkiye’ye geldikleri yoksa Türkiye’de çalışmakta oldukları görev veya proje sona erince mi iş aramaya başladıkları bilinmemektedir. 2000 itibarı ile Grup 11 üyelerinin %57’si erkek olup, gruptaki kadınların sayısı eğitim ve istihdam bilgilerini analiz etmemize yetecek boyutta değildir. Bu gruptaki erkeklerin bir bölümünün ülkeye bekâr olarak geldikleri belirtilmelidir.

Yeni göçmüş (Grup 12) ve eskiden göçmüş (Grup 13) Alman yazlıkçılar

Türkiye’de ikamet eden Alman vatandaşlarının büyük çoğunluğu Antalya ve Muğla illerinde sayılan, ekseriyetle emekli veya çalışmayan kesimden oluşan, ‘yazlıkçı’ olarak nitelendirilebileceğimiz ve yılın tümünü veya önemli bir bölümünü Türkiye’de geçiren kişilerdir. Grup 13 içinde ilgili nüfus sayımına göre en az beş yıldır Türkiye’de bulunan tüm Almanlar, Grup 12’de ise ilgili nüfus sayımına göre son beş yıl içinde sadece Antalya veya Muğla illerine göçmüş Almanlar yer almaktadır. Grup 12 tanım gereği Antalya ve Muğla illeri ile sınır-

¹⁵ Bu tanıma uyan ancak Antalya ve Muğla illerinde sayılmış olan Almanlar hemen hemen tümüyle yazlıkçı olduklarından ayrı bir grup olarak değerlendirilmişlerdir.

landırılmış iken, beş yıldan daha uzun bir zamandır Türkiye'de yaşayan Alman vatandaşlarının (Grup 13) hemen hemen tümü zaten Antalya ve Muğla illerinde bulunmaktadır. Bir başka deyişle Antalya ve Muğla illerinin dışında yaşayan Almanlar Türkiye'de geçici süreyle (5 yıldan az) kalmakta, yerleşmek isteyenler ise öncelikle Antalya'yı, ikinci sırada da Muğla'yı tercih etmektedir. Bunun yanında her iki grubun nüfus sayımı verilerinden görebildiğimiz temel özellikleri birbirine benzediği için Grup 12 ve 13 aynı alt bölümde birlikte betimlenmiştir.

1990 yılında Türkiye'de en az beş yıldır ikamet eden Alman vatandaşlarının (Grup 13) sayısı sadece bin civarında iken, bu sayı 2000 yılına kadar tam 9 kat artarak 12 bini geçmiştir. Bu kişilerin çoğunlukla 1991-1995 yılları arasında Türkiye'ye geldikleri tahmin edilmektedir. Son beş yıl içinde Antalya veya Muğla'ya göç etmiş olanların sayısına gelince ise, 1990 yılında bunlar sadece birkaç yüz kişi iken -2000 yılında kadar 8 kat artarak 2 bin kişiyi geçmiştir. Gözlenen üssel artışın 2000'li yıllarda da devam ettiği düşünülürse günümüzde Türkiye'ye yerleşmiş Alman vatandaşı yazlıkçıların sayısının 100 bini geçmiş olması sürpriz olmayacaktır. Grup 4'de aktarılan Türk vatandaşı mevsimlik göçerler gibi Alman vatandaşı yazlıkçıların bir bölümünün de iki ülke arasında mekik dokudukları, bu nedenle 2000 yılı itibarı ile tümü nüfus sayımı sırasında tespit edilememiş olabilecek Türkiye'ye yerleşmiş Alman yazlıkçıların Grup 12 ile 13'ün toplamı olan 14 binin üzerinde olduğunu tahmin etmekteyiz. Her iki grup da 1990'da çok küçük olduğundan demografik özellikler sadece 2000 nüfus sayımı dikkate alınarak aktarılacaktır.

2000 yılı itibarı ile 5 yıldan daha uzun süredir Türkiye'ye yerleşmiş olan Almanların ortalama yaşı 40 iken, son 5 yıl içinde yerleşmiş olanlarda bu değer 46,5'dir (Tablo Ek-1). Gözlenen bu yaşlanma durumu, Türkiye'ye göçün emeklilik yaşlarına doğru kaymakta olduğuna işaret etmektedir. Beş yıldan daha uzun zaman önce Türkiye'ye yerleşmiş olanlar ekseriyetle kentsel alanlarda otururken (%57), sayım gününe göre son beş yıl içinde gelmiş olanlar kırsal alanlarda oturmaktadır (%61). Ulaşım, altyapı ve ticaret ağının 80'lerden bu yana gelişmesi ve kırsal ile kentsel alanlar arasındaki nitelik farklılıklarının git-tikçe azalması sonucunda, yakın zamanda göç eden Almanların eskiden gelmiş olanlara göre daha yüksek oranda kırsal alanları tercih ediyor olması mümkün hale gelmiştir (Tablo Ek-2).

2000 yılında yeni göçmüş Alman yazlıkçılar içinde yer alan erkeklerin %45'i, kadınların da %40'ı yüksek eğitimlidir (Tablo Ek-3). Bu oranlar, eskiden göçmüş Almanlar arasında daha düşüktür. Artan eğitim düzeyi ve yükselen ortalama yaş, 90'ların ikinci yarısından itibaren görece olarak daha varlıklı bir grubun Türkiye'ye geldiğini gösterebilir ancak bunu teyit edecek veriler elimizde bulunmamaktadır. Bu savı destekleyen bir bulgu olarak yeni göçmüş Alman yazlıkçılar arasında erkeklerin %9'u irat sahibi (rantiyeli) iken bu oran eskiden göçmüş olanlarda %5'in altındadır (Tablo Ek-4). Her iki grupta da erkekler arasındaki en büyük istihdam kategorisi emeklilerdir (Grup 12'de %25, Grup 13'de %30). Eskiden göçmüş Almanlar'ın yaklaşık %20'si de kişisel, ailevi veya

sağlık nedenlerinden dolayı çalışmayanlardır. Grup 13'te erkeklerin %9'dan azı, Grup 12'de de sadece %13'ü ücretli olarak çalışmaktadır. Görece olarak genç olanların da Almanya'da yaygın olarak 'erken emekli' oldukları varsayılabilir. Grup 13 erkeklerinin %16'sı gibi azımsanmayacak bir bölümü, 3 ay içinde bir iş kuracaklarını veya bir işe başlayacaklarını beyan etmişlerdir ancak bunun hangi oranda uygulamaya dönüşeceği şüphelidir. Ülke dışına göç eden çoğu Alman yazlıkçı, güzel bir ev sahibi olmanın yanısıra restoran-bar-cafe tarzı bir işletme açmayı da düşlerken, gerçekte bu niyetlerin ya uygulamaya konulmadığı ya da ilgili girişimlerin genelde uzun ömürlü olmadığı belirtilmelidir.

Grup 12 erkeklerinin %21'i sayım gününde kendi hesabına çalıştığını beyan ederken, bu oranın zaman içinde düşmesi mümkündür. Öte yandan, bu kişilerin belki de çoğunun (Grup 4'te gösterilen mevsimlik göçerler gibi) zaten emekli olduğu ve kendi hesabına yapılan işin hobi mahiyetinde yürütülüyor olabileceği de akılda tutulmalıdır. Eskiden göçmüş Alman yazlıkçılar arasında erkeklerin %20'den azı halihazırda istihdama dahil edilmişken, bunların yaklaşık yarısı (%47) - nüfus sayımları pratiği ve kullanılan soru kağıdı tasarımından dolayı- belki de çoğu sadece kendi öztüketimleri için ve/veya hobi olarak yürüttükleri tarımsal (bağ-bahçe) faaliyetleri nedeniyle tarım işçisi olarak kaydedilmişlerdir. 'Tarımcı'lar hariç tutulduğunda eskiden göçmüş Alman erkekler arasındaki istihdam oranı %10'a düşmektedir (Tablo Ek-4 ve Ek-6). Benzer bir durumun yeni göçmüş Alman yazlıkçılar arasında söz konusu olduğu varsayılmakta, ancak sayıların düşüklüğü nedeniyle Grup 12'nin mesleklere dağılımı verilememektedir.

Alman yazlıkçıların bir bölümünün kırsal alanlarda yabancıların tabi olduğu mülk alım sınırlamalarını aşmak için sahip oldukları/kullandıkları ev ve/veya arsası Türkiye'de kurdukları bir şirket üzerinden satın aldıkları, Grup 13 erkekleri arasında kendi hesabına çalışanların bir bölümünün söz konusu şirkete bir gönderme olabileceği de akılda tutulmalıdır. Bazı Alman yazlıkçıların uygulamada sürekli ya da her yıl yılın belirli zamanlarında kullandıkları bir evi/daireyi apart otel olarak kiraladıkları, bir kısmının diğer Alman yazlıkçılar ile bir araya gelerek topluca site kurdukları veya mevcut site yönetim şirketlerinden hizmet satın aldıkları da not edilmelidir.

Alman yazlıkçı kadınlar arasında ise görece olarak en kalabalık grubu ev hanımları oluşturmaktadır ve bunların oranları Grup 12 için %33, Grup 13 için %49'dur (Tablo A9). Her iki grupta kadınların %17-18'i emeklidir. Erkeklerle benzer şekilde eskiden göçmüş yazlıkçı kadınların istihdam içinde olanlarının yarısından fazlası (%55)tarım çalışanı olarak kaydedilmiştir. Gerçekte hobi veya öztüketim amaçlı bu faaliyetler hariç bırakılırsa 2000 yılında Grup 13 kadınları arasındaki istihdam oranının %7'nin altında kalacağı hesaplanmaktadır.

Alman turistler (Grup 14)

Grup 14, Türkiye'de ikamet etmeyen ancak nüfus sayım gününde Türkiye'de bulunan Alman vatandaşlarını kapsamaktadır. Bu kişilerin neredeyse tümü Antalya ve Muğla illerinde sayılmış ve kurumsal nüfusun parçası olarak tespit edilmiştir. Almanya'dan Türkiye'ye artan ziyaretçi sayıları ile uyumlu bir şekilde bu grubun sayısı 1990'da 28 bin iken 2000 yılında bu sayı 63 bine çıkmıştır. Aynı dönemdeki sınır istatistiklerinden de Alman ziyaretçi sayısında sürekli bir artış olduğu görülmektedir. Bu Göç Kültürü modeli (Cohen & Sirkeci, 2011, Sirkeci et al. 2012) ile açıklanabilecek iki ülke arasındaki gelişmiş ilişkilerin de bir sonucudur. Türkiye bir turizm destinasyonu olarak hızla önem kazanırken, Alman ziyaretçilerin sayısı da 2012 yılı itibarıyla 21 kat artarak 5 milyon düzeyine ulaşmıştır. Almanların toplam ziyaretçi sayısı içindeki oranı da yüzde 12-14 aralığında seyretmiştir. Ancak Nüfus sayımlarının Ekim ayının ikinci yarısında yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda, Alman turistlerin çok küçük bir bölümünün Grup 14 içinde kapsanmış olduğu tahmin edilmektedir.

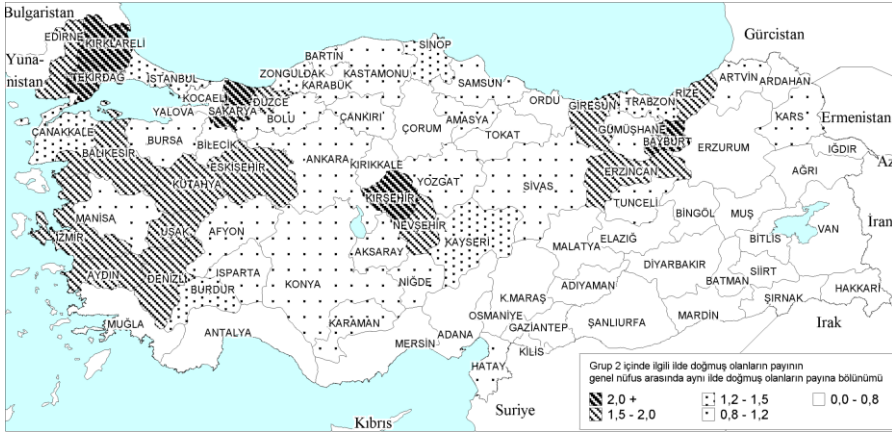
Almanya ile Türkiye arasındaki göçün bölgesel yönelimi

Türkiye doğumlu Almanca nüfusun ülkeye geri dönüşleri her zaman bu kişilerin doğum memleketlerine dönüş biçiminde gerçekleşmemektedir. Harita 1'de Grup 2 üyelerinin Türkiye'deki doğum illerinin dağılımı, Harita 2'de ise aynı grubun 2000 nüfus sayımı sırasında Türkiye'de buldukları illerin göreceli dağılımı verilmektedir¹⁶. Harita 1, eskiden dönmüş Almanların hangi illerden yola çıkarak Almanya'ya gitmiş olabileceklerini, Harita 2 ise bu kişiler Türkiye'ye geri döndüklerinde yerleşmek için hangi illeri tercih ettiklerini göstermektedir.

Harita 1 incelendiğinde eskiden dönmüş Almanların doğum illeri arasında genel olarak ülkenin Batı ve Kuzey kesimlerinin, özel olarak Trakya, Marmara, Ege ve Doğu Karadeniz ile Kırşehir merkezli bir alanda kısmen Orta Anadolu'nun öne çıktığı görülmektedir. Akdeniz Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu ise, eskiden dönmüş Almanların doğum yerleri arasında seyrek görülmektedir. Bu bölgelerde doğan nüfus ilk kuşak Almanların nüfusuna oranla az temsil edilmektedir.

¹⁶ Haritalarda gösterilen kategorilerin oluşturulmasında belirtilen yöntem uygulanmıştır: Her bir ilin analiz edilen grup içindeki payı, söz konusu ilin genel nüfus içindeki payına orantılanmış, bu sayede göreceli dağılım elde edilmiştir. Örneğin Harita 1 kapsamında her bir ilin eskiden dönmüş Almanlar arasında doğum yeri olarak oranı, aynı ilin genel nüfus içinde doğum yeri olarak oranına bölünmüştür. Bir ilde eskiden dönmüş Almanların %7'si doğmuş, ancak genel nüfusun sadece %3'ü doğmuş ise o ilin oranı 2,33 olacaktır. Öte yandan genel nüfusun yine %3'ünün doğmuş olduğu başka bir il eğer eskiden dönmüş Almanlar içinde doğum ili olarak sadece %1 paya sahip ise, o ilin oranı sadece 0,33 olacaktır.

Harita 1. Eskiden dönmüş Almancıların (Grup 2) doğum yerlerinin göreceli dağılımı*, 2000

* Grup 2 içinde ilgili ilde doğmuş olanların payının genel nüfus arasında aynı ilde doğmuş olanların payına bölünümü

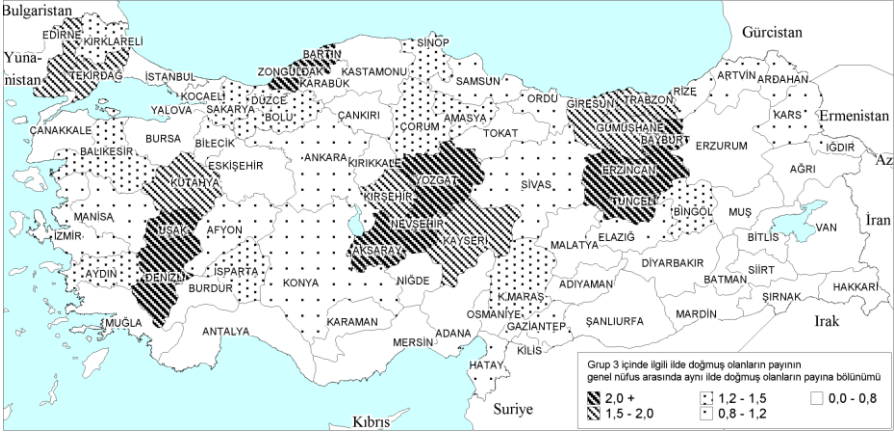
Harita 2. Eskiden dönmüş Almancıların (Grup 2) göreceli de facto yerleşim dağılımı*, 2000

Harita 2'de gösterilen geri dönüş alanları ise kısmen farklı bir tablo çizmektedir. Çoğunluğu 1984/85 döneminde veya öncesinde ülkeye dönmüş olan bu kişiler ekseriyetle ülkenin batısındaki gelişmiş ve sanayileşmiş illere yerleşmişler, özellikle İstanbul, İzmir, Balıkesir, Aydın, Denizli, Uşak, Sakarya, Düzce ve Kırklareli'ni tercih etmişlerdir. Antalya ili eskiden dönmüş Almancılarının öncelikli doğum illeri arasında yer almazken, yerleşim için Grup 2 tarafından genel nüfusa oranla daha çok tercih edilmiştir. Öte yandan Doğu Karadeniz doğum illeri arasında öne çıkarken Almanya'dan döndükten sonra yerleşim için tercih edilmemiştir. Eskiden dönmüş Almancılarının doğum illeri ile dönüş illeri önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Söz konusu tercihin ana sebebi Türkiye'de ülke sathını kapsayan yaygın bir ulaşım, iletişim ve ticaret ağının ancak

80'li yılların ikinci yarısından itibaren kurulmuş olması olabilir. Daha öncesinde Türkiye'nin çoğu ilinde ve iller içindeki kırsal alanlarda şehirlerarası bir telefon görüşmesi için saatlerce beklenilmekte, insan ve eşya taşımacılığı kalitesi düşük, sınırlı karayolları ile gerçekleştirilmekte ve birkaç büyükşehir dışında çoğu mal ve hizmetin sunulduğu perakende ticaret zincirleri bulunmamakta idi. Sonuç olarak 80'li yılların ikinci yarısına kadar Türkiye'de yüksek alım gücüne sahip olursa bile, birkaç büyükşehir dışında Almanya'da alışılmış standartta bir yaşam sürdürülmesi mümkün değildi. Bu nedenle eskiden dönmüş Almancıların ekseriyetle batıda bulunan daha gelişmiş illeri tercih etmiş olmaları beklenen bir durumdur.

Harita 3. Yeni dönmüş Almancıların (Grup 3) doğum yerlerinin göreceli dağılımı*, 2000

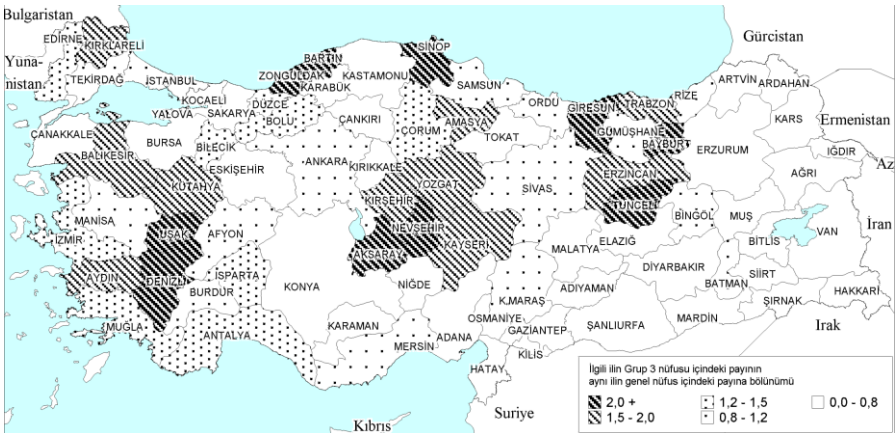
* Grup 3 içinde ilgili ilde doğmuş olanların payının genel nüfus arasında aynı ilde doğmuş olanların payına bölünümü

Öte yandan 1996-2000 yılları arasında ülkeye dönmüş Grup 3 içindeki göçmenlerin doğdukları iller ve yerleştikleri iller büyük ölçüde birbirini ile örtüşmektedir. Harita 3'de yeni dönmüş Almancılarının görece doğum illeri, Harita 4'de ise nüfus sayımında buldukları illerin görece dağılımı verilmiştir. Doğum yerleri açısından daha sık görülen yöreler İç Batı Anadolu (Denizli, Uşak, Kütahya), İç Anadolu (Yozgat-Aksaray hattı), Doğu Karadeniz ile Erzincan-Tunceli hattı, Zonguldak-Bartın ve göç veren bölge olarak önemi azalmakla birlikte Trakya illeridir. Akdeniz Bölgesi ile Güneydoğu Anadolu ise yeni dönmüş Almancılarının doğum yerleri içindeki nüfuslarına oranla daha az görülmektedir. Bu dağılım Harita 4'de verilen yerleşim illerinin dağılımı ile büyük ölçüde benzeşmektedir. Tek belirgin bölgesel farklılık yeni dönmüş Almancılarının doğum illeri arasında ağırlığı olmayan Antalya ve Muğla'nın yerleşim yeri açısından tercih edilen iller arasında olması, tekil il düzeyinde ise Sinop'un yerleşim yeri olarak ağırlıkla tercih edilen iller grubunda yer almasıdır. 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren ülkeye dönen Almancılarının ülkenin orta ve doğu kesimleri dahil olmak üzere doğum yerlerinde daha yüksek oranda oturdukları görülmektedir. Kanımızca bu değişimin ana nedeni ülkenin 80'li yıllardan iti-

baren gelişen altyapısı sonucu bölgesel ve kır-kent donatı farklılıklarının azalmış olmasıdır.

Harita 1 ile Harita 3'ün karşılaştırılması bize sadece Almanya'dan dönüşün değil, aynı zamanda geçmiş dönemde Türkiye'den Almanya'ya göçün mekânsal dağılımı hakkında da ipucu vermektedir. Eskiden dönmüş Almancuların Almanya'ya ilk giderken de yeni dönmüş Almanculara göre daha erken gittiklerini varsayarsak, Grup 2'nin doğum yerlerinin Türkiye'den Almanya'ya ilk göç dalgasını temsil ettiği, Grup 3'teki yeni dönmüş Almancuların doğum yerlerinin ise ikinci göç dalgasını gösterdiği düşünülebilir. Bu varsayımlar altında 60'lı yıllarda başlamış olan birinci göç dalgasının Türkiye'nin batı ve kuzey illerinden kaynaklandığını, büyük olasılıkla 70'li yıllara denk gelen ikinci göç dalgasının köken illeri listesinde ise, daha ziyade güney ve doğu illerinin öne çıktığı, ve bu süreçte Trakya ve Kıyı Ege illerinin göç veren iller listesinde gerilediği gözlenmektedir. Yeni dönmüş Almancuların doğum illeri ayrıntılı olarak incelendiğinde K.Maraş, Bingöl ve Kars gibi illerin doğum illeri arasında daha sık rastlandığı, bu bağlamda yurtdışına göç dalgasının Güneydoğu'ya doğru kaydığını söylemek mümkündür. Büyük olasılıkla 80'li yıllara denk gelen üçüncü göç dalgası ağırlıklı güneydoğu illerini de kapsamaktadır, ancak bu kişiler 2000 itibarı ile henüz dönüş göçlerine başlamadıklarını için bu çalışma kapsamında tespit edilememişlerdir. 2011 NKA verisinin kullanıma açılması ile üçüncü göç dalgasından ilk geri dönüş göçlerinin de tespit edilebileceği umulabilir.

Harita 4. Yeni dönmüş Almancuların (Grup 3) göreceli de facto yerleşim dağılımı*, 2000

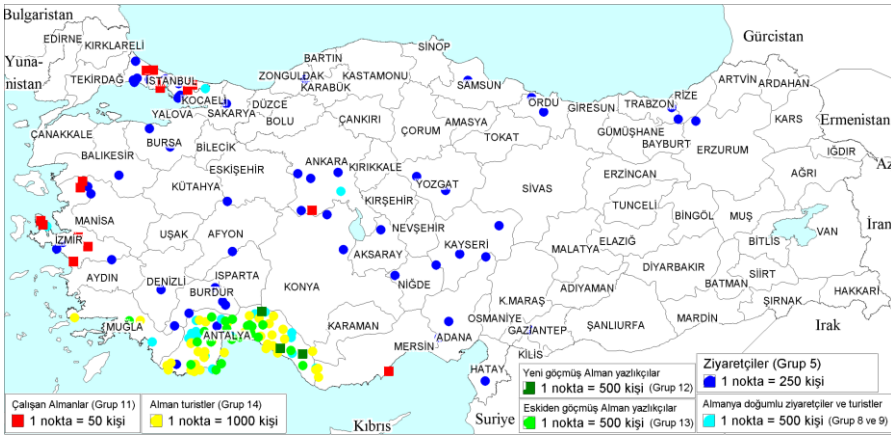

* İlgili ilin Grup 3 nüfusu içindeki payının aynı ilin genel nüfus içindeki payına bölünümü

Son olarak Harita 5'te Türkiye'deki Alman vatandaşlarının ve ayrıca sayım günü Türkiye'de ziyaretçi olarak bulunan Almancı grupların ülke içindeki dağılımı nokta yoğunluk haritası biçiminde gösterilmiştir. Alman turistlerin (Grup 14) büyük çoğunluğu Antalya ilinde, geri kalanı da Muğla ilinde sayılmışlardır. Aynı mekânsal dağılım Türkiye'ye yerleşmiş olan Alman yazlıkçılar (Grup 12

ve 13) için de geçerlidir. Çalışan Almanlar ise çoğunlukla İstanbul ve İzmir'de, az bir bölümü de Ankara ve Mersin'de bulunmaktadır. Türkiye doğumlu ziyaretçilerin (Grup 5) daha ziyade ülkenin batı, orta ve kuzeydoğu illerinden oldukları gözlenmektedir. Bu dağılım Türkiye'ye kesin dönüş yapmış Almanci grupların (Grup 2 ve 3) Türkiye'deki yerleşim dağılımları ile benzeşmektedir. Almanya doğumlu ziyaretçiler ile Almanci turistlerin dağılımı ise Türkiye'deki Alman vatandaşlarının dağılımına daha benzerdir. Almanci turistler (Grup 9) tıpkı Alman vatandaşları gibi Antalya ve Muğla illerinde tatil yaparken, Grup 8 kapsamındaki Almanya doğumlu genç ziyaretçiler de daha ziyade üç büyük şehirde bulunmaktadır. Buradan Almanya doğumlu ziyaretçilerin Türkiye'ye memleket ziyaretine giden ebeveynlerine katılmadıkları, ancak anne-babaları büyükşehirlere ziyarete geldikleri zaman onlara eşlik ettiklerini çıkarsamak mümkündür.

Harita 5. Çalışan Almanlar, Alman yazlıkçılar ve turistler ile Türk ziyaretçiler ve turistlerin nokta yoğunluk haritası, 2000

Sonuç ve değerlendirme

Bu çalışmada 1990 ve 2000 nüfus sayımları sırasında Almanya ile bağlantılı nüfus grupları tespit edildi. İki nüfus sayımı verileri kullanılarak bu grupların göç örüntüleri ile her birinin temel sosyo-ekonomik özellikleri tarif edildi. Genel olarak Türkiye'deki yurtdışı doğumlu ve Türk vatandaşı olmayan nüfuslara bakıldığında Alman vatandaşları ve Almanya doğumluların ülkedeki en kalabalık Türk vatandaşı olmayan ve Türkiye doğumlu olmayan nüfus grubunu oluşturduğunu görüyoruz. Bunun göç kültürleri modelinde kastedildiği biçimde bir Türk-Alman göç kültürünün yansıması olduğu ileri sürülebilir. Çünkü Türkiye sınırları dışındaki en büyük vatandaş ve Türkiye doğumlu nüfus grubu da Almanya'da bulunmaktadır. Yarım yüzyılı aşan bu göç ilişkisi ve ona paralel ekonomik ve siyasi ilişkiler iki ülke arasında göç kültürünün oluşmasına katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla da bugün gözlemlediğimiz karşılıklı göç akımları ortaya çıkmıştır.

Son yarım yüzyıllık gelişmeler dikkate alındığında, belirtilen dönemdeki Türkiye nüfusunun yaklaşık %10'unun zaman içinde yurtdışına çıkmış olduğu tahmin edilmektedir. Bu kişilerin yarısından fazlası Almanya'ya göç etmiştir. Benzer şekilde Almanya'daki Türkiye kökenli nüfusun yine yaklaşık %10'unun Almanya'da belirli bir süre kaldıktan sonra zaman içinde Türkiye'ye geri döndüğü görülmüştür. Bir kısmının ise her iki ülkede bir ev açarak yılın belirli zamanlarında sırasıyla iki ülkede yaşadığı gözlenmiştir. Türkiye'ye geri göçen Türk vatandaşları arasında birinci kuşak göçmenlerin Almanya doğumlu çocukları da bulunmakta olup, bu kişiler Türkiye'ye aileleri ile birlikte çocukluk veya gençlik dönemlerinde gelmiştir. İçlerinden bir bölümünün yüksek öğrenim için tekrar Almanya'ya geri döndüğü, bunların da bir bölümünün geri dönüş haklarını kullanarak tekrar Almanya'ya yerleştiği de bilinmektedir. Bu şekilde vatandaş oldukları ve ebeveynlerinin geri dönmüş olduğu ülkeden ayrılarak doğmuş oldukları ülkeye geri dönenlerin oranının da tüm Türkiye'deki yakın dönemde dönmüş Almanya doğumluların %10'unu bulması şaşırtıcı olmayacaktır. İki ülke arasındaki nüfus akımları, bir sarkacın hareketine benzeyen karşılıklı göçleri ve geri dönüşleri içermektedir.

Türk vatandaşlarının yanı sıra 1990'dan bu yana Alman vatandaşları da Türkiye'ye göç etmekte, ekseriyetle emekliliklerini geçirmek üzere Antalya ve Muğla'ya yerleşmektedir. Bu grubun sayısı 2000 itibarı ile henüz küçük olup, zaman içinde artmış olduğu tahmin edilmektedir. Göç hareketlerine ek olarak her iki ülke vatandaşları arasında Türkiye'ye turist veya ziyaretçi olarak gelenler de 1990'dan bu yana artmıştır. Bütün olarak bakıldığında iki ülke arasındaki göç akımlarının son 30 yıl içinde 20 katına çıktığı görülmektedir. Mevcut hareketler gelecekteki göç akımlarını da daha olası hale getirmektedir.

Nüfus sayım verilerinin analizi, Almanya'ya göç ederek sonrasında Türkiye'ye geri dönmüş olan nüfusun yurtdışına çıkmamış nüfusla karşılaştırıldığında maddi açıdan daha iyi durumda olduğunu göstermektedir. Öte yandan bu kişilerin Almanya'da doğmuş çocukları eğitim ve istihdam verileri açısından aynı yaş gruplarındaki göç etmemiş kitleye göre daha iyi bir konumdadır. Almanya'ya göç eden birinci kuşak için bu göç eylemi, geri dönüşü yüksek bir yatırım haline gelmiştir. Birinci kuşağın kendisi edindikleri birikimle Türkiye'de kalmış nüfusla karşılaştırıldığında çok daha yüksek ev sahipliği oranlarına ulaşmış, bu kişilerin çocukları olan Almanya doğumlular da her iki cinsiyet içinde görece olarak daha yüksek oranda yüksek eğitim edinerek istihdam piyasasında daha nitelikli mesleklerde çalışır hale gelmiştir.

Yakın dönemde Almanya'ya gitmiş olan kitle ise evlilik yoluyla göç eden ve büyük çoğunluğu çalışmayan kişilerden oluşmaktadır. Bu grubun Almanya'ya yasal yollarla gidebilmek için yaptığı harcamaların (ki düğün masrafı, Almanca kurs ücreti, Almanya'daki dünürlerin bazen nikâhtan hemen önce talep edebildikleri başlık parası/drahoma türü yüklüce bir ödeme, yol parası gibi masraflar önemli miktarlara ulaşabilmektedir) ileride verimli bir yatırıma dönüşüp dönüşmeyeceği, gelecekte belli olacaktır.

Gerek Almancuların gerekse de Almanların Türkiye'de yerleştikleri iller, bir kısmı zaman içinde değişen belirli tercihleri ortaya koymaktadır. Alman yazlıkçılar sadece Antalya ve Muğla'ya yerleşirken, eskiden dönmüş Almancılar ülkenin batı kesimlerindeki kentsel alanları, 1996-2000 arasına dönmüş olan Almancılar da batıdaki büyükşehirlerin yanı sıra kendi doğum illerini ve/veya kırsal alanları da daha yoğun olarak tercih etmişlerdir.

1990 ve 2000 nüfus sayım verileri kullanılarak Türkiye'deki Almanya ile bağlantılı grupların sosyo-demografik özellikleri çıkarılmış olsa da, söz konusu sayımlarla Türkiye'deki Alman vatandaşlarının ve Almanya bağlantılı Türk vatandaşlarının güncel sayısının tespiti mümkün değildir. Euro bölgesinde 2008'den bu yana devam eden ekonomik kriz Almanya'dan Türkiye'ye eğitilmiş Alman göçünü hızlandırmış olabilir. Öte yandan Alman vatandaşı yazlıkçıların sayısının katlanarak artmış olduğu beklenmektedir. Bu kapsamda, gerek 2011 NKA'nın araştırmacıların kullanımına açılması, gerekse sınır kapısı/gümrük kayıtlarının düzenlenerek yabancı nüfusun güvenilir ölçüde kayıt altına alınması araştırmacılar olarak doğru tahminler yapmamızı kolaylaştıracaktır.

Teşekkür ve Açıklama

Bu çalışmada yararlanılan Genel Nüfus Sayımı %5 örneklem veriseti TÜİK tarafından özel izin ile yazarların kullanımına açılmıştır. Gerek söz konusu izin gerekse <http://www.tuik.gov.tr> adresinden çekilen diğer veri ve tablolar için Türkiye İstatistik Kurumu'na teşekkür ederiz. Ayrıca bu çalışmanın geliştirilmesine yorum ve eleştirileriyle katkıda bulunan Murat Yüceşahin ve Fethiye Tilbe'ye teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Akkoyunlu, S. (2012). Forecasting Turkish workers' remittances from Germany during the financial crisis. İçinde: Sirkeci, I., Cohen, J.H., & Ratha, D. (der.) *Migration and Remittances during the Global Financial Crisis and Beyond*. Washington DC., USA: The World Bank. sf.273-288.
- Biffi, G. (2012). Turkey and Europe: The role of migration and trade in economic development. *Migration Letters*. 9(1): 47-63.
- Çağlayan, S. (2007). *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler*. Yayınlanmamış Doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Cohen, J.H. & Sirkeci, I. (2011). *Cultures of Migration, the Global Nature of Contemporary Mobility*. Austin, TX, US: University of Texas Press.
- Diaz-Más, P. (1992). *Sephardim: The Jews from Spain*, University of Chicago Press, Chicago.
- Gitmez, A. S. (1983). Yurtdışına işçi göçü ve geri dönüşler. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Kirişçi, K. (2007). Turkey: A Country of Transition from Emigration to Immigration. *Mediterranean Politics*, 12(1): 91 - 97.

- Kristen, C. & Granato, N. (2007). The educational attainment of the second generation in Germany Social origins and ethnic inequality. *Ethnicities*, 7(3): 343-366.
- Kristen, C., Reimer, D., & Kogan, I. (2008). Higher education entry of Turkish immigrant youth in Germany. *International Journal of Comparative Sociology*, 49(2-3): 127-151.
- Masters, B. A. (2004). *Christians and Jews in the Ottoman Arab World: The Roots of Sectarianism*, Cambridge University Press, Cambridge.
- OECD (1984). *Continuous Reporting System on Migration. SOPEMI 1983 Report*. Paris: OECD.
- OECD (1985). *Continuous Reporting System on Migration. SOPEMI 1984 Report*. Paris: OECD.
- Parla, A. (2007). Irregular Workers or Ethnic Kin? Post-1990s Labour Migration from Bulgaria to Turkey. *International Migration*, 45(3): 157-181.
- Pentzopoulos, D. (1962). The Balkan Exchange of Minorities and its Impact upon Greece. Paris, The Hague: Mouton.
- Sirkeci, I. (2000). Exploring the Kurdish population in the Turkish context. *Genus*, 56(1-2): 149-175.
- Sirkeci, I. (2006). *Emigration of Turkish Kurds from Turkey to Germany*. New York: Edwin Mellen Press.
- Sirkeci, I. (2014). Globalisation is Over: The era of transnational marketing and connected consumers”, *The World Financial Review*, (January-February), sf.18-20. <http://www.worldfinancialreview.com/?p=3981> (erişim: 25 Mart 2014).
- Sirkeci, I. & Zeyneloğlu, S. (2014). Abwanderung aus Deutschland in die T¼rkei: Eine Trendwende im Migrationsgeschehen?. İçinde: Krienbriek, A. & Obergfell, J. (der.) *Migration from Germany. Almanya: BAMF*, sf. 18-62.
- Sirkeci, I. & Esipova, N. (2013). Turkish migration in Europe and desire to migrate to and from Turkey. *Border Crossing: Transnational Working Papers*, No. 1301. Available at: <http://www.regents.ac.uk/home/research/bctwp/>.
- Sirkeci, I. & Martin, P.L. (2013). “Sources of Irregularity and Managing Migration in Turkey”. Konferans tebliği: *IUSSP International Seminar: International Migration in the Middle East and North Africa after the Arab Uprising: A Long Term Perspective*, Cairo, Misir, 22-23 Nisan 2013.
- Sirkeci, I., Cohen, J. & Can, N. (2012a). Internal Mobility of foreign-born in Turkey. In: Finney, N. & Catney, G., eds., *Minority Internal Migration in Europe*. Farnham: Ashgate, sf.175-193.
- Sirkeci, I., Cohen, J.H., & Yazgan, P. (2012b). The Turkish culture of migration: Flows between Turkey and Germany, socio-economic development and conflict. *Migration Letters*, 9(1): 33-46.
- T¼İİK (Turkish Statistical Institute) (2013). *Population and Housing Census 2011*. Ankara: Turkish Statistical Institute.
- T¼İİK (Turkish Statistical Institute) (2011). Population, demography, housing and gender statistics. [Online] available at <http://www.T¼İİK.gov.tr> (erişim: 5 Aralık 2011).
- UNHCR (2013). <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> (erişim: 30 Mayıs 2013)

- Zeyneloğlu, S. (2010). Türkiye'deki tarımsal istihdamın gerçek boyutu 1927-2006. *18.İstatistik Araştırma Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: TÜİK. s.28-64.
- Zeyneloğlu, S., Civelek, Y., Coşkun,Y. (2011). Kürt sorununda antropolojik ve demografik boyut: Sayım ve araştırma verilerinden elde edilen bulgular, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1): 335-384.

ABSTRACT

Germans and ‘Almanci’ in Turkey

This paper notes the importance of developing culture of migration between Germany as the established destination country and Turkey as the country of origin historically. In this study we have used the 1990 and 2000 Census microdata sample. We have classified movers who have been somehow linked to Germany, either as citizens, or immigrants or returnees. Thus we have created 14 analytic groups using the variables in the census data. This classification can be an example for overall immigration patterns in Turkey. At the same time, destination choices of return migrants have been taken into account. We argue that the emerging German immigrant population in Turkey is a case illustrating the ways in which a culture of migration can generate and maintain two way flows and in fact reversal of flows towards the original country of origin.

Keywords: Migration, Germany, Turkey, returnees, culture of migration, second generation

EK TABLOLAR:

Tablo Ek-1. 5 ve üzeri yaştaki de facto nüfusun yaş dağılımı

2000 Genel Nüfus Sayımı									
Grup	Kategori	Yaş grubu							Ortan- ca yaş
		5-14	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	22.6%	22.9%	17.8%	14.6%	9.8%	6.2%	6.1%	27
2	Eskiden dönmüş Almanca	0.0%	0.3%	7.1%	20.5%	40.9%	27.1%	4.2%	50
3	Yeni dönmüş Almanca	3.6%	8.2%	17.1%	15.2%	15.5%	29.6%	10.8%	50
4	Mevsimlik 'göçer'	0.7%	0.7%	3.9%	6.9%	28.6%	45.3%	13.9%	57
5	Ziyaretçi	1.7%	12.2%	28.7%	19.0%	14.3%	19.3%	4.8%	37
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	9.8%	44.0%	42.5%	1.8%	0.8%	0.7%	0.5%	24
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	40.5%	34.2%	18.7%	2.7%	2.4%	1.2%	0.3%	18
8	Almanya doğumlu ziyaretçi	32.3%	29.4%	20.8%	5.7%	5.2%	3.6%	2.9%	22
9	Almanca turist	8.0%	14.2%	20.0%	22.2%	13.0%	13.7%	8.9%	38
10	Yeni Almanca	1.5%	34.8%	31.8%	15.2%	6.1%	7.6%	3.0%	27
11	Çalışan Alman	8.9%	7.1%	25.0%	21.4%	14.3%	16.1%	7.1%	38
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı	6.5%	7.4%	17.6%	16.7%	10.2%	33.3%	8.3%	46.5
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı	8.3%	8.6%	19.6%	21.9%	15.5%	17.3%	8.8%	40
14	Almanca turist	8.5%	9.5%	17.8%	22.6%	16.8%	15.5%	9.3%	40

1990 Genel Nüfus Sayımı									
Grup	Kategori	Yaş grubu							Ortan- ca yaş
		5-14	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	26.7%	22.5%	17.9%	12.5%	8.5%	7.2%	4.7%	25
2	Eskiden dönmüş Almanca	0.0%	0.9%	11.0%	41.0%	39.7%	6.7%	0.8%	44
3	Yeni dönmüş Almanca	3.7%	16.4%	16.3%	16.5%	28.4%	16.2%	2.4%	43
4	Mevsimlik 'göçer'	0.7%	9.9%	13.9%	17.9%	33.1%	21.9%	2.6%	47
5	Ziyaretçi	2.6%	18.3%	34.0%	13.7%	23.4%	7.6%	0.3%	32
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	43.9%	52.8%	1.6%	0.5%	0.4%	0.3%	0.5%	15
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	65.4%	30.5%	1.7%	0.9%	0.9%	0.3%	0.2%	12
8	Almanya doğumlu ziyaretçi	63.5%	25.1%	7.8%	1.2%	0.6%	1.8%	0.0%	13
9	Almanca turist								
10	Yeni Almanca	5.3%	38.2%	18.4%	13.2%	17.8%	6.6%	0.7%	26
11	Çalışan Alman	13.7%	15.7%	29.4%	19.6%	17.6%	3.9%	0.0%	32
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı								
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı	28.8%	16.7%	18.2%	16.7%	10.6%	6.1%	3.0%	26
14	Almanca turist	3.9%	10.8%	21.5%	19.4%	21.4%	10.4%	12.7%	42

*25'den küçük N'e sahip satırlar gösterilmemiştir.

Tablo Ek-2. 5 ve üzeri yaştaki de facto nüfusun cinsiyet ve kır/kent dağılımı

2000 Genel Nüfus Sayımı						
Grup	Kategori	Cinsiyet		Kır/kent		Ev sahipliği (sadece kentsel nüfus)
		Erkek	Kadın	Kent	Kır	
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	50.6%	49.4%	64.9%	35.1%	62.9%
2	Eskiden dönmüş Almanca	44.3%	55.7%	85.2%	14.8%	82.1%
3	Yeni dönmüş Almanca	58.2%	41.8%	68.9%	31.1%	76.7%
4	Mevsimlik 'göçer'	54.7%	45.3%	70.7%	29.3%	95.1%
5	Ziyaretçi	56.8%	43.2%	73.2%	26.8%	**
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	48.0%	52.0%	83.2%	16.8%	61.5%
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	42.0%	58.0%	71.4%	28.6%	66.2%
8	Almanya doğumlu ziyaretçi	51.0%	49.0%	73.2%	26.8%	**
9	Almanca turist	51.6%	48.4%	30.6%	69.4%	**
10	Yeni Almanca	53.0%	47.0%	57.6%	42.4%	**
11	Çalışan Alman	57.1%	42.9%	85.7%	14.3%	12.5%
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı	50.0%	50.0%	38.9%	61.1%	78.1%
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı	48.9%	51.1%	57.3%	42.7%	66.2%
14	Alman turist	50.1%	49.9%	30.4%	69.6%	**

1990 Genel Nüfus Sayımı						
Grup	Kategori	Cinsiyet		Kır/kent		Ev sahipliği (sadece kentsel nüfus)
		Erkek	Kadın	Kent	Kır	
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	51.6%	48.4%	58.7%	41.3%	63.5%
2	Eskiden dönmüş Almanca	46.5%	53.5%	86.5%	13.5%	81.6%
3	Yeni dönmüş Almanca	57.8%	42.2%	83.1%	16.9%	78.3%
4	Mevsimlik 'göçer'	74.2%	25.8%	61.6%	38.4%	80.6%
5	Ziyaretçi	61.9%	38.1%	79.7%	20.3%	**
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	51.0%	49.0%	86.3%	13.7%	79.7%
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	46.0%	54.0%	86.0%	14.0%	77.8%

1990 Genel Nüfus Sayımı						
Grup	Kategori	Cinsiyet		Kır/kent		Ev sahipliği (sadece kentsel nüfus)
		Erkek	Kadın	Kent	Kır	
8	Almanya doğumlu ziyaretçi	53.3%	46.7%	67.7%	32.3%	**
9	Almanca turist					**
10	Yeni Almanca	46.1%	53.9%	73.0%	27.0%	**
11	Çalışan Alman	47.1%	52.9%	86.3%	13.7%	51.2%
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı					*
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı	37.9%	62.1%	90.9%	9.1%	66.7%
14	Alman turist	52.7%	47.3%	67.8%	32.2%	**

*25'den küçük N'e sahip satırlar gösterilmemiştir.

**ziyaretçilere uygulanamaz

TÜRKİYE'DE ALMANLAR VE ALMANCILAR

Tablo Ek-3. 15 yaş ve üzeri de facto kadın ve erkek nüfusun eğitim düzeyleri

2000 Genel Nüfus Sayımı		Erkek eğitim				Kadın eğitim			
Grup	Kategori	İlkokul veya daha düşük	Orta-okul ve dengi	Lise ve dengi	Yüksek-okul ve üzeri	İlkokul veya daha düşük	Orta-okul ve dengi	Lise ve dengi	Yüksek-okul ve üzeri
		1	Uluslararası göç etmemiş Türk	56.7%	15.0%	20.2%	8.1%	74.4%	8.1%
2	Eskiden dönmüş Almanca	59.8%	11.6%	18.4%	10.2%	73.5%	10.9%	12.1%	3.5%
3	Yeni dönmüş Almanca	64.0%	12.8%	14.9%	8.3%	74.7%	8.6%	11.9%	4.9%
4	Mevsimlik 'göçer'	82.0%	7.2%	6.0%	4.8%	92.3%	3.8%	3.4%	0.5%
5	Ziyaretçi	53.0%	17.7%	22.8%	6.4%	65.6%	12.0%	19.3%	3.1%
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	16.4%	17.5%	45.5%	20.6%	21.8%	14.2%	44.5%	19.5%
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	10.8%	17.7%	57.0%	14.6%	10.1%	16.9%	56.5%	16.5%
8	Almanya doğumlu ziyaretçi	12.4%	17.8%	50.4%	19.4%	15.3%	16.0%	55.7%	13.0%
9	Almanca turist	6.7%	16.1%	41.5%	35.8%	16.0%	15.0%	49.7%	19.3%
10	Yeni Almanca	40.0%	20.0%	31.4%	8.6%	56.7%	16.7%	16.7%	10.0%
11	Çalışan Alman	0.0%	10.3%	27.6%	62.1%				
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı	7.5%	11.3%	35.8%	45.3%	8.3%	10.4%	41.7%	39.6%
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı	24.7%	6.3%	37.6%	31.4%	25.2%	8.1%	38.5%	28.1%
14	Almanca turist	16.7%	13.2%	39.7%	30.4%	18.5%	14.0%	41.5%	26.0%

1990 Genel Nüfus Sayımı		Erkek eğitim				Kadın eğitim			
Grup	Kategori	İlkokul veya daha düşük	Ortaokul ve dengi	Lise ve dengi	Yüksek-okul ve üzeri	İlkokul veya daha düşük	Ortaokul ve dengi	Lise ve dengi	Yüksek-okul ve üzeri
		1	Uluslararası göç etmemiş Türk	70.0%	11.7%	12.6%	5.7%	83.8%	6.2%
2	Eskiden dönmüş Almanca	71.9%	10.0%	11.7%	6.3%	83.4%	7.4%	7.3%	1.9%
3	Yeni dönmüş Almanca	67.1%	10.8%	15.0%	7.2%	65.5%	10.4%	20.5%	3.7%
4	Mevsimlik 'göçer'	82.0%	6.3%	8.1%	3.6%	74.4%	2.6%	20.5%	2.6%
5	Ziyaretçi	50.9%	19.5%	20.1%	9.5%	69.2%	10.9%	17.6%	2.3%
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	30.3%	39.9%	27.2%	2.6%	31.9%	40.5%	24.3%	3.2%
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	26.7%	44.4%	25.6%	3.3%	24.8%	37.6%	35.3%	2.3%
8	Almanya doğumlu ziyaretçi	36.7%	40.0%	16.7%	6.7%	48.4%	25.8%	22.6%	3.2%
9	Almanca turist								
10	Yeni Almanca	65.6%	17.2%	15.6%	1.6%	63.8%	12.5%	21.3%	2.5%
11	Çalışan Alman					12.0%	16.0%	40.0%	32.0%
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı								
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı					12.5%	18.8%	40.6%	28.1%
14	Almanca turist	30.9%	12.1%	35.8%	21.3%	31.1%	14.0%	38.8%	16.1%

*25'den küçük N'e sahip satırlar gösterilmemiştir.

Not: Türkiye ile Almanya'nın eğitim sistemlerindeki belirgin farklılıklar ve ayrıca incelenen dönem içinde Türk eğitim sisteminde yapılan çok sayıda değişiklik nedeniyle tabloda verilen kategorilerin Alman eğitim sistemindeki karşılıkları konusunda dikkatli olunmalıdır. Nüfus sayım memurlarının ve kodlamacılarının Alman okul türleri konusunda bilgi sahibi olmamaları nedeniyle eğitimini Almanya'da görmüş grupların kategorilere atanmasında farklı standartlar uygulanmış olması olasıdır dahilindedir. Yine de Gymnasium'un lise, Realschule'nin ortaokul, Hauptschule'nin ise bazen ortaokul bazen de ilkököl olarak kodlanmış olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo Ek-4. 15 yaş ve üzeri de facto erkek nüfusun istihdam durumu, %

		2000 Genel Nüfus Sayımı										
		İşgücü içinde bulunma durumu										
Grup	Kategori	İstihdam içinde				İşsiz		İşgücü dışında				
		Ücretli	İşveren	Kendi hesabına çalışan	Ücretsiz aile işçisi	İş arayan işsiz	3 ay içinde çalışmaya başlayacak veya iş kuracak Son 3 ay içinde iş arayan işsiz	İş aramayan işsiz	Öğrenci	Emekli	İrati sahibi	diğer nedenlerle çalışmayan
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	37.5	2.5	19.6	9.3	2.5	5.0	3.1	8.7	8.8	1.7	1.3
2	Eskiden dönmüş Almanca	20.9	5.2	23.0	0.1	1.7	3.0	1.7	0.0	40.8	3.2	0.4
3	Yeni dönmüş Almanca	20.1	2.4	22.7	5.7	5.1	4.2	2.2	2.0	32.4	1.8	1.4
4	Mevsimlik 'göçer'	12.8	1.6	19.6	3.6	2.4	2.0	0.8	0.0	52.4	2.4	2.4
5	Ziyaretçi	41.1	2.4	3.2	11.0	7.7	4.8	1.6	2.9	20.9	2.2	2.2
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	50.4	3.1	5.5	4.7	3.8	7.8	2.8	18.9	1.0	0.6	1.4
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	30.4	0.0	4.4	10.8	7.6	9.5	2.5	22.2	5.7	3.8	3.1
8	Almanya doğumlu ziyaretçi	46.5	0.8	3.9	5.4	15.5	4.7	0.8	11.6	7.8	1.6	1.4
9	Almanca turist	26.9	1.0	5.2	2.6	9.8	3.6	2.6	8.8	26.9	2.1	10.5
10	Yeni Almanca	28.6	0.0	11.4	22.9	11.4	11.4	8.6	0.0	0.0	2.9	2.8
11	Çalışan Alman	48.3	0.0	6.9	0.0	10.3	6.9	0.0	6.9	13.8	6.9	0.0
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı	13.2	1.9	20.8	3.8	5.7	0.0	1.9	7.5	24.5	9.4	11.3
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı	8.6	1.4	4.3	5.4	16.1	2.5	2.1	2.5	29.6	4.6	22.9
14	Alman turist	20.0	1.0	3.7	1.9	9.5	1.3	0.8	4.5	30.6	3.6	23.1

1990 Genel Nüfus Sayımı

		1990 Genel Nüfus Sayımı										
		İşgücü içinde bulunma durumu										
Grup	Kategori	İstihdam içinde				İşsiz		İşgücü dışında				
		Ücretli	İşveren	Kendi hesabına çalışan	Ücretsiz aile işçisi	İş arayan işsiz	3 ay içinde çalışmaya başlayacak veya iş kuracak Son 3 ay içinde iş arayan işsiz	İş aramayan işsiz	Öğrenci	Emekli	İrati sahibi	diğer nedenlerle çalışmayan
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	39.7	1.6	25.6	11.8	5.5		0.2	6.5	5.6	0.8	2.7
2	Eskiden dönmüş Almanca	24.8	5.4	33.4	0.4	4.1		0.5	0.1	26.8	1.0	3.5
3	Yeni dönmüş Almanca	29.0	2.9	19.8	2.8	6.6		0.2	2.1	29.1	1.1	6.4
4	Mevsimlik 'göçer'	62.2	1.8	9.9	2.7	3.6		0.0	0.9	14.4	0.9	3.6
5	Ziyaretçi	70.2	1.4	4.9	2.7	7.0		1.4	2.2	5.4	0.3	4.5
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	28.5	0.5	3.0	4.9	8.3		0.3	51.3	0.4	0.1	2.7
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	27.8	0.0	4.4	3.3	6.7		0.0	53.3	1.1	1.1	2.3
8	Almanya doğumlu ziyaretçi	30.0	0.0	0.0	16.7	20.0		0.0	33.3	0.0	0.0	0.0
9	Almanca turist											
10	Yeni Almanca	59.4	1.6	6.3	1.6	12.5		0.0	4.7	7.8	1.6	4.5
11	Çalışan Alman											
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı											
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı											
14	Alman turist	29.2	0.6	5.5	0.4	2.1		1.3	2.5	6.1	1.3	51.0

*25'den küçük N'e sahip satırlar gösterilmemiştir.

TÜRKİYE'DE ALMANLAR VE ALMANCILAR

Tablo Ek-5. 15 yaş ve üzeri de facto kadın nüfusun istihdam durumu, %

		İşgücü içinde bulunma durumu										
		İstihdam içinde				İşsiz		İşgücü dışında				
Grup	Kategori	Ücretli	İşveren	Kendi hesabına çalışan	Ücretsiz aile işçisi	İş arayan işsiz	İş aramayan işsiz	Öğrenci	Emekli	İnat sahibi	Ev hanımı + diğer nedenlerle çalışmayan	
												3 ay içinde çalışmaya başlayacak veya iş kuracak Son 3 ay içinde iş arayan işsiz
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	9.2	0.4	2.3	27.2	0.6	2.4	1.4	6.2	2.5	0.4	47.4
2	Eskiden dönmüş Almancı	2.6	0.6	2.4	11.5	0.4	1.3	0.6	0.1	10.2	0.6	69.7
3	Yeni dönmüş Almancı	5.8	0.4	2.8	23.5	0.7	2.3	0.5	1.8	12.0	0.6	49.6
4	Mevsimlik 'göçer'	4.8	1.0	2.9	21.6	0.0	1.0	0.0	0.0	13.9	1.0	53.8
5	Ziyaretçi	10.3	1.0	1.0	16.7	0.8	2.5	0.8	2.3	8.7	0.0	55.9
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	27.2	0.7	0.7	8.0	1.5	6.5	2.2	14.4	0.6	0.2	38.0
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	15.6	0.0	1.3	12.2	1.7	7.2	1.3	18.6	0.8	0.0	41.3
8	Almanya doğumlu ziyaretçi	16.8	0.0	0.0	9.9	8.4	1.5	1.5	13.7	9.2	0.8	38.2
9	Almancı turist	24.9	0.0	2.1	0.5	5.8	3.7	1.1	7.4	14.8	0.5	39.2
10	Yeni Almancı	6.7	0.0	0.0	23.3	6.7	0.0	3.3	0.0	3.3	0.0	56.7
11	Çalışan Alman											
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı	14.6	0.0	2.1	20.8	2.1	0.0	4.2	4.2	16.7	0.0	35.3
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı	5.7	0.0	2.1	7.1	5.7	2.8	1.1	2.5	18.1	1.1	53.8
14	Alman turist	15.8	0.3	1.2	1.7	4.8	1.1	0.1	4.7	16.8	1.0	52.5

1990 Genel Nüfus Sayımı

		İşgücü içinde bulunma durumu										
		İstihdam içinde				İşsiz		İşgücü dışında				
Grup	Kategori	Ücretli	İşveren	Kendi hesabına çalışan	Ücretsiz aile işçisi	İş arayan işsiz	İş aramayan işsiz	Öğrenci	Emekli	İnat sahibi	Ev hanımı + diğer nedenlerle çalışmayan	
												3 ay içinde çalışmaya başlayacak veya iş kuracak Son 3 ay içinde iş arayan işsiz
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	7.5	0.1	3.3	32.5	1.2		0.1	4.1	1.0	0.1	50.1
2	Eskiden dönmüş Almancı	3.7	0.3	3.1	8.1	0.3		0.0	0.2	3.4	0.0	80.9
3	Yeni dönmüş Almancı	6.6	0.2	2.0	10.5	1.8		0.1	3.5	8.2	0.2	66.9
4	Mevsimlik 'göçer'	17.9	0.0	2.6	12.8	0.0		0.0	0.0	2.6	0.0	64.1
5	Ziyaretçi	23.5	0.0	2.3	8.1	0.9		0.5	3.6	2.3	0.0	58.8
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	11.9	0.1	0.6	7.2	3.7		0.6	40.6	0.6	0.1	34.6
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	9.0	0.0	0.0	3.0	1.5		0.0	39.1	0.8	0.0	46.6
8	Almanya doğumlu ziyaretçi	16.1	0.0	0.0	6.5	3.2		0.0	29.0	0.0	0.0	45.2
9	Almancı turist											
10	Yeni Almancı	13.8	0.0	1.3	7.5	3.8		0.0	3.8	1.3	0.0	68.5
11	Çalışan Alman	28.0	4.0	0.0	4.0	0.0		0.0	12.0	0.0	0.0	52.0
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı											
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı	15.6	0.0	0.0	6.3	3.1		0.0	12.5	6.3	0.0	56.2
14	Alman turist	20.5	0.6	2.4	0.4	1.6		0.0	3.4	6.1	0.0	65.0

*25'den küçük N'e sahip satırlar gösterilmemiştir.

Tablo Ek-6. 15 ve üzeri yaştaki de facto erkek nüfusun yaptığı iş

2000 Genel Nüfus Sayımı		Yapılan iş (ücretsiz aile işçisi hariç)							İstihdam oranı (ücretsiz aile işç. hariç)	İstihdam oranı (ücretsiz aile işç. dâhil)
Grup	Kategori	İlmî-teknik eleman	Girişimci ve yönetici	İdari personel	Satış v e ticaret personeli	Hizmet personeli	Tarım gelişim	Sanayi ve ulaştırma işçisi		
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	8.6	2.2	6.6	8.9	11.6	24.5	37.6	59.6	68.9
2	Eskiden dönmüş Almanca	11.5	4.8	4.6	15.8	8.6	26.9	27.7	49.1	49.2
3	Yeni dönmüş Almanca	9.3	2.8	2.5	6.6	9.4	41.9	27.5	45.2	51.0
4	Mevsimlik 'göçer'	2.4	0.0	0.0	4.7	2.4	55.3	35.3	34.0	37.6
5	Ziyaretçi	8.9	2.1	3.4	6.9	9.3	1.7	67.7	46.6	57.7
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	15.7	2.9	13.1	16.4	12.9	2.0	37.1	59.0	63.7
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	25.0	1.8	5.4	12.5	14.3	1.8	39.3	34.8	45.6
8	Almanya doğumlu ziyaretçi	18.2	1.5	3.0	9.1	9.1	1.5	57.6	51.2	56.6
9	Almanca turist	32.8	1.6	6.3	14.1	15.6	3.1	26.6	33.2	35.8
10	Yeni Almanca								40.0	62.9
11	Çalışan Alman								55.2	55.2
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı								35.8	39.6
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı	35.0	2.5	5.0	10.0	7.5	27.5	12.5	14.3	19.6
14	Alman turist	29.3	2.8	9.5	10.9	11.5	5.6	30.4	24.8	26.6
1990 Genel Nüfus Sayımı		Yapılan iş (ücretsiz aile işçisi hariç)							İstihdam oranı (ücretsiz aile işç. hariç)	İstihdam oranı (ücretsiz aile işç. dâhil)
Grup	Kategori	İlmî-teknik eleman	Girişimci ve yönetici	İdari personel	Satış v e ticaret personeli	Hizmet personeli	Tarım gelişim	Sanayi ve ulaştırma işçisi		
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	7.1	1.8	5.3	9.1	10.3	27.0	39.4	66.9	78.7
2	Eskiden dönmüş Almanca	6.5	5.9	2.6	24.4	9.9	14.1	36.6	63.6	63.9
3	Yeni dönmüş Almanca	10.6	2.7	2.0	13.7	7.6	19.6	43.8	51.8	54.6
4	Mevsimlik 'göçer'	2.5	2.5	0.0	1.2	4.9	12.3	76.5	73.9	76.6
5	Ziyaretçi	3.5	0.7	1.1	3.2	1.8	2.8	86.9	76.4	79.1
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	6.4	0.8	6.4	16.9	12.1	1.9	55.5	32.0	37.0
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	3.4	0.0	3.4	24.1	13.8	0.0	55.2	32.2	35.6
8	Almanya doğumlu ziyaretçi								30.0	46.7
9	Almanca turist								*	*
10	Yeni Almanca	4.7	2.3	0.0	7.0	4.7	4.7	76.7	67.2	68.8
11	Çalışan Alman								*	*
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı								*	*
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı								*	*
14	Alman turist	23.1	5.9	11.3	12.9	8.1	2.2	36.6	35.3	35.7

*25'den küçük N'e sahip satırlar gösterilmemiştir.

TÜRKİYE'DE ALMANLAR VE ALMANCILAR

Tablo Ek-7. 15 ve üzeri yaştaki de facto kadın nüfusun yaptığı iş

2000 Genel Nüfus Sayımı		Yapılan iş (ücretsiz aile işçisi hariç)							İstihdam oranı (ücretsiz aile işç. hariç)	İstihdam oranı (ücretsiz aile işç. dahil)
Grup	Kategori	İmri-teknik eleman	Girişimci ve yönetici	İdari personel	Satış ve ticaret personeli	Hizmet personeli	Tarım çalışanı	Sanayi ve ulaştırma işçisi		
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	22.4	1.2	21.4	6.6	8.2	24.1	16.1	11.9	39.1
2	Eskiden dönmüş Almanca	17.3	1.0	3.8	14.4	15.4	36.5	11.5	5.6	17.1
3	Yeni dönmüş Almanca	17.0	3.0	18.0	11.0	7.0	30.0	14.0	9.0	32.5
4	Mevsimlik 'göçer'								8.7	30.3
5	Ziyaretçi	18.3	1.7	15.0	8.3	25.0	8.3	23.3	12.4	29.1
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	35.6	1.4	30.9	13.1	7.7	1.7	9.5	28.6	36.6
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.	15.0	0.0	22.5	20.0	12.5	10.0	20.0	16.9	29.1
8	Almanya doğumlu ziyaretçi								16.8	26.7
9	Almanca turist	32.0	0.0	28.0	16.0	6.0	4.0	14.0	27.0	27.5
10	Yeni Almanca								6.7	30.0
11	Çalışan Alman								*	*
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı								16.7	37.5
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı								7.8	14.9
14	Alman turist	38.3	1.6	19.8	14.5	13.3	0.8	11.7	17.2	18.9

1990 Genel Nüfus Sayımı		Yapılan iş (ücretsiz aile işçisi hariç)							İstihdam oranı (ücretsiz aile işç. hariç)	İstihdam oranı (ücretsiz aile işç. dahil)
Grup	Kategori	İmri-teknik eleman	Girişimci ve yönetici	İdari personel	Satış ve ticaret personeli	Hizmet personeli	Tarım çalışanı	Sanayi ve ulaştırma işçisi		
1	Uluslararası göç etmemiş Türk	19.1	0.8	15.7	4.0	5.8	34.3	20.3	10.9	43.4
2	Eskiden dönmüş Almanca	13.8	1.9	6.3	17.6	12.6	26.4	21.4	7.1	15.3
3	Yeni dönmüş Almanca	22.9	1.0	18.8	5.2	15.6	14.6	21.9	8.8	19.3
4	Mevsimlik 'göçer'								20.5	33.3
5	Ziyaretçi	8.8	0.0	8.8	3.5	15.8	12.3	50.9	25.8	33.9
6	Eskiden dönmüş Almanya doğ.	17.4	1.1	37.5	12.5	8.7	2.2	20.7	12.7	19.9
7	Yeni dönmüş Almanya doğ.								9.0	12.0
8	Almanya doğumlu ziyaretçi								16.1	22.6
9	Almanca turist									*
10	Yeni Almanca								15.0	22.5
11	Çalışan Alman								32.0	36.0
12	Yeni göçmüş Alman yazlıkçı									*
13	Eskiden göçmüş Alman yazlıkçı								15.6	21.9
14	Alman turist	30.3	0.8	26.9	8.4	7.6	0.8	25.2	23.5	23.9

*25'den küçük N'e sahip satırlar gösterilmemiştir.